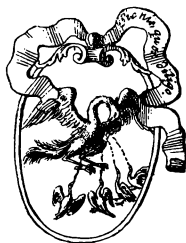

ARCHY

64. a 65.

ročníku 1941. sbírka III.-IV.

administrace (expedice): Stará Říše, Morava

Při zaplacení do 10. IV. 1941 činí předplatné jen 50 K.

64. a 65. archy v dubnu l. Páně 1941 obsahují:

Žehnání domu	1	Hermann Claudius	6
Sv. Jan Křt. Vianney, farář z Arsu: <i>Eucharistie</i> .	10	A. Verwey	1
H. Giebisch.	1	Friedrich von Spee: <i>Žalozpěv</i> .	2
Jakob Kneip	1	H. Biblmeyer: <i>O blahoslaveném Jiljím z Assisi</i>	1
S. von Radecki: <i>Opilci</i> .	6	K. Vossler: <i>Španělský tanec smrti</i>	4
<i>Rozptyl světla</i>	10	C. Stephenson: <i>Leiningenův boj s mravenci</i>	16
Stefan George	6	J. Weinheber	4
V. Vokolek: <i>Otroctví mysliti</i>	4	Obrázky	4
M. Claudius	2		

Uspořádal a vydal VILÉM OPATRŇÝ, Břevnov 406.

ARCHY vycházejí desetkrát do roka. Jednotlivá čísla za 7.50 K, toto dvojčíslí za 12.50 K. 10 čísel 70 K. Tiskem V. Vokolka a syna v Pardubicích. Novinová sazba povolena ředitelstvím pošt a telegrafů v Brně číslo 10013 - IIIa - 1937. Podací úřad Stará Říše.

ŽEHNÁNÍ DOMU

JEZU KRISTE, vztáhni ruce své
a požehnej náš milý dům.
Opatruj komory i sklepy
a každým dnem je více rozjasňuj.
Pocestní, již kolem spěchají,
ať rádi u nás pobudou.
Vpusť všechny dobré duchy k nám
a kdy se Ti zachce vejdi sám!
A požehnej chléb a sůl a len
a také zlatý světla vosk.
Uchraň nás ohně a velké vody,
chraň krbu našeho svatý žár.
A všemu kvítí ať se daří
a ať Ti roste k radosti.
Vodu nám uchovej jasnou a čistou
a od prahu hřích každý odháněj.
Tento dům zná kříže břemeno,
který jsi za nás ráčil nésti.
Jezu Kriste, vztáhni ruce své
a požehnej náš milý dům.

Sv. Jan Křtitel Maria Vianney, farář z Arsu

EUCHARISTIE

„Caro mea vere est cibus“

„Tělo mé vpravdě jest pokrm“.

(Jan, 6, 56.)

Můžeme nalézt, moji bratři, v celém našem svatém náboženství drahocennější okamžik a více oblažující čin, než čin onoho okamžiku, ve kterém Ježíš Kristus ustanovil nejsvětější svátost oltářní? Ne, moji bratři, neboť tento čin nám připomíná nekonečně velikou lásku Boha ke svým tvorům. Ovšem na všem, co Bůh učinil, lze spatřiti jeho dokonalost až do nekonečna. Při stvoření světa dal zářiti velikosti své moci. Při spravování tohoto ohromného vesmíru ukazuje nám svou nevyspytatelnou moudrost, takže můžeme souhlasiti s 13. žalmem: Ano, můj Bože, jsi nekonečně veliký v nejmenších věcech ze stvoření nejnepatrnějších hmyzů. Ale při ustanovení této velké svátosti lásky ukazuje nejen svou moc a moudrost, nýbrž i nesmírnou lásku svého srdce k nám. Dobře věděl, že se již blíží doba, aby odešel k svému otci; nemohl se odhodlat nechat nás samotné na zemi pro tak mnoho nepřátel, kteří zamýšlejí nás

zničiti. Ano, ačkoliv Ježíš Kristus dobře věděl před ustanovením této svátosti lásky, jak velkému zneuctění a opovržení se vystaví, přece však toto vše jej nemohlo zdržeti. Chce, abychom ho mohli naléztí šťastněji, kdykoliv ho chceme hledati a uvoluje se přebývati mezi námi v této vznešené svátosti dnem i nocí. A my v ní nalézáme božského Spasitele, který se obětuje každého dne za nás spravedlnosti svého otce. O, blažený lide! Kdo to pochopil? Abychom vám vštípil úctu a velkou lásku k Ježíši Kristu v nejsvětější svátosti Eucharistie, chci vám ukázati, *jak velice nás Ježíš miloval při ustanovení této svátosti*. Moji bratři, jaké štěstí pro tvora přijímati svého Boha, požívati jej a sytiti se jím. O, nekonečně veliká, nesmírná a nepochopitelná láska! Může křesťan na to mysliti, aniž by nezemřel láskou a strachem pro svoji nedůstojnost?

I.

Ježíš Kristus nám prokazuje nekonečně veliké milosrdenství ve všech svátostech, které ustanovil. Ve svátosti křtu nás vytrhuje z rukou Luciferových a činí nás dítkami Boha, svého Otce; otvírá nám nebe, které bylo zavřeno. Činí nás účastnými na všech pokladech své Církve a plníme-li své povinnosti, jsme si jisti, že dosáhne věčné blaženosti. Ve svátosti pokání nám prokazuje své milosrdenství až do nekonečna, neboť nás vytrhuje z pekla,

do kterého by nás svrhla naše hříšnost a zloba, a znovu nám přivlastňuje nevyčerpatelné zásluhy svého utrpení a smrti. Ve svátosti biřmování nám propůjčuje ducha osvícení, aby nám ukázal cestu ctnosti, aby nám dal poznati dobra, jež máme konati a zlo, kterého se máme varovati. Dále nám dává ducha síly, abychom překonali vše, co by nám mohlo škoditi a abychom spolupůsobili na svém spasení. Ve svátosti posledního pomazání vidíme očima víry, že nás Ježíš Kristus zasypává zásluhami svého utrpení a smrti. Ve svátosti svěcení kněžstva přenáší Ježíš Kristus všechnu svou moc na své kněze. Na jejich slovo sestupuje s nebe . . . Ve svátosti stavu manželského vidíme, že Ježíš Kristus posvěcuje všechna naše jednání, zvláště však ta, při kterých, jak se zdá, člověk následuje záhubné sklony přirozenosti.

To jsou, přiznejme si, milosrdenství, důstojná Boha, který je ve všem nekonečný. Ale v nejsvětější svátosti oltářní jde ještě dále: zdá se, že toto vše je jenom začátek jeho lásky k lidem. Chce pro dobro svých tvorů, aby jeho tělo, duše a božství bylo všude, aby člověk kdykoliv chce, mohl nalézt i jej a s ním i blaha všeho druhu. Jsme-li sklíčení bolestmi a zármutkem, utěšuje nás a činí nás zmužilými. Jsme-li nemocni, uzdravuje nás anebo nám propůjčuje sílu, abychom tím více trpěli, a tím si zasloužili nebe. Doráží-li na nás ďábel, svět a naše náklonnosti, dává nám zbraně, abychom

bojovali, znova povstali a zvítězili. Jsme-li chudí, obohacuje nás rozmanitými poklady časnými i věčnými. Uvažte, vždyť to je mnoho milostí! O ne, moji bratři, jeho láska není ještě spokojena. Chce nám dáti ještě mnoho darů, které nalezla jeho nesmírná láska v srdci planoucím pro svět, pro tento nevďěčný svět, jenž se mu již jeví tak, že je zahrnut tolika statky jen proto, aby urážel svého dobrodince. Moji bratři, obraťme se přeci na okamžik od nevďěku lidí, otevřme dveře k jeho svatému, zbožňováníhodnému srdci, uzavřme se na okamžik do žáru jeho lásky a uvidíme, co dokáže Bůh, který nás miluje. O můj Bože, kdo to může pochopiti, aniž by nezemřel láskou a bolestí, vidí-li na jedné tak velkou lásku a na druhé tak velké pohrdání a nevďěčnost.

Čteme v evangeliu, že Ježíš Kristus, který dobře věděl, že přišel okamžik, ve kterém ho židé povedou na smrt, řekl svým apoštolům, že velice touží slaviti s nimi velikonoce. Kdvž přišel tento, pro nás navždy šťastný den, posadil se za stůl a chtěl nám zanechat památku své lásky. Vstává od stolu, odkládá svrchní roucho, přepásává se hrědým šatem, nalévá vodu do nádoby a myje svým apoštolům i samotnému Jidášovi, o němž dobře ví, že ho zradí, jednomu po druhém nohy. Tím nám chtěl ukázati, s jak velikou čistotou se máme k němu přibližovati. Dvě věci nám chtěl blízko sebe položiti: čistotu a pokoru. Když se znovu posadil ke

stolu, vzal chléb do svých svatých, ctihodných rukou, pozdvihl očí svých k nebi, aby vzdal díky svému nebeskému Otci a aby nám dal poznati, že tento dar přichází s nebe, požehnal jej a dal jej svým apoštolům se slovy: »Jezte všichni, to je vpravdě mé tělo, které bude za vás vydáno.« Potom vzal kalich, v němž měl víno s vodou, rovněž ho požehnal a opět ho podal apoštolům se slovy: »Pijte z něho všichni, je to má krev, která bude vylita na odpuštění hříchů a kdykoliv pronesete stejná slova, učiníte stejný zázrak, to znamená, proměníte chléb v mé tělo a víno v mou krev.« Jaká láska k nám by se mohla rovnati boží lásce při ustanovení největší svátosti Eucharistie! Řekněte mi, moji bratři, jak bychom pocítovali, jak bychom byli proniknuti, kdybychom bývali byli na zemi a vlastníma očima viděli Ježíše Krista, když ustanovil tu velkou svátost lásky. A přece, moji bratři, tento velký zázrak se opakuje pokaždé, když kněz slaví mši svatou, při které je přítomen tento božský Vykupitel na našich oltářích. Ach, kdybychom tomu živě věřili, jakou úctou bychom museli býti proniknuti. S jakou úctou a chvěním objevovali bychom se při této vznešené oběti, ve které nám Bůh zjevuje velikost své moci a své lásky. Věříte tomu sice, jednáte však, jako kdybyste tomu nevěřili.

Mám-li vám ukázati velebnost tohoto tajemství, slyšte mne tedy, a uvidíte, s jakou velkou úctou mě-

li bychom k němu přistupovati. Čteme v dějinách, že kněz, který sloužil mši svatou v kostele v městě Bolsème pochyboval, když přečetl slova konsekrace, o skutečnosti těla Ježíše Krista ve svaté hostii. To znamená, že pochyboval, zda slova konsekrace by byla proměnila opravdu chléb v tělo Ježíše Krista a víno v jeho krev. V témže okamžiku se pokryla celá hostie krví. Zdálo se, že Ježíš Kristus vyčítá svému sluhovi jeho nevěru, pohání ho k věrnosti a přivádí zpět k víře, kterou ztratil svým pochybováním a zároveň nám chce ukázatí tímto velikým zázrakem jak pevně máme býti přesvědčení o jeho posvátné přítomnosti v Eucharistii. Tato svatá hostie vydala tolik krve, že korporál, oltářní plátno a sám oltář jí byly pokryty. Když tento zázrak byl oznámen papeži, dal si přinést krvavý korporál; byl přinesen do města Orviette, kde byl přijat s mimořádnou okázalostí a uchován v kostele. Později byl postaven nádherný chrám k uchování tohoto drahocenného klenotu. Rok jak rok se nosí o svátku Božího Těla tato drahocenná relikvie v procesí. Pohleďte, moji bratři, jak toto musí posílití víru těch, kdož by pochybovali.

Ale, můj Bože, jak může ještě kdo pochybovat po slovech samotného Ježíše Krista, který pravil svým apoštolům a v jejich osobě všem kněžím: »Kdykoliv pronesete tato slova, učiníte tentýž zázrak, to jest, učiníte, co jsem já učinil: Proměníte chléb v mé tělo a víno v mou krev.«

Jakou lásku, moji bratři, jakou vlídnost k lidem ukazuje Ježíš Kristus tím, že volí večer, kterého byla rozhodnuta jeho smrt, aby ustanovil svátost, kterou chce býti mezi námi, naším otcem, naším těшитelem a vším naším štěstím! Dnes jsme ještě šťastnější než ti, kteří žili za jeho pozemského putování, když byl jen na jediném místě, kam se muselo jíti hodiny, aby člověk byl tak šťasten a spatřil ho: nalézáme ho všude na světě a toto štěstí je nám přislíbeno až do konce světa. O nesmírná láska Boha ke svým tvorům! Ne, moji bratři, nic ho nemůže zdržeti, jedná-li se o to, aby nám ukázal velikost své lásky. V tomto, pro nás tak šťastném okamžiku, je celý Jerusálém rozčilen, luza zuří, všichni přísahají jeho zánik, všichni chtějí prolévati tuto zbožňováníhodnou krev; a právě v tomto okamžiku připravuje pro ně nejvýmluvnější důkaz své lásky. Sprádají proti němu hnusné spiknutí, zatím co on se zabývá tím, aby jim dal to nejcennější ze všeho, co má, totiž sebe samého. Lidé myslí jen na to, aby připravili pro něho potupný kříž, a aby ho na něm usmrtili, a on pomýšlí jen na to, aby připravil oltář, aby sebe sama obětoval za nás každého dne. Chystají se, aby prolili jeho krev a Ježíš Kristus chce, aby tatáž krev byla pro nás nápojem nesmrtelnosti k potěšení a dobru našich duší. Ano, moji bratři, jakou úctu bychom měli prokazovati této vznešené svátosti, ve které jest každého dne přítomen Bůh na našich

oltářích, Bůh, který se stal člověkem. Ačkoliv vidíme, že Ježíš Kristus je dobrota sama, přece někdy trestá přísně nevážnost, které se člověk dopouští v jeho přítomnosti ke své škodě, jak vidíme na mnohých místech dějin. Ach, jak mnozí ukazují nejednou úctu před ďáblem, a chvějí se v jeho přítomnosti. Ach, my máme jen zmírající, skoro mrtvou víru.

Vypravuje se, že kněz z Freiburgu šel zaopatřovat kolem místa, kde bylo mnoho lidí, kteří tancovali. Muzikant, který skoro nic nevěřil, přestal hrát a pravil: »Slyším zvonek kněze, milý Spasitel je nesen k nemocnému, poklekněme!« Ale ve společnosti byla bezbožná ženština, která roznícena pekelnou nenávistí zvolala: »Tancujme dále; to jsou zvonky skotu mého otce; jde-li tento kolem, nepřestává se tancovat ani se nekleká!« Celá společnost tleskala na pochvalu této bezbožné řeči a všichni tančili dále. V tom okamžiku se strhla veliká vichřice, která rozmetla všechny tančící osoby, aniž se kdo někdy dověděl, co se s nimi stalo. Ach, moji bratři, všichni tito politováníhodní zaplatili příliš draze urážku učiněnou veřejně v přítomnosti Ježíše Krista: z toho se máme učit, jak velice si máme vážit posvátné přítomnosti Ježíše Krista, ať je to již v jeho kostele, nebo když jest nesen k ubohým nemocným.

II.

Řekl jsem, že Ježíš Kristus volil chléb, aby učinil tento veliký zázrak, chléb, který je pokrmem každého, bohatého jako chudého, zdravého jako nemocného, aby nám ukázal, že tento nebeský pokrm je zde pro všechny křesťany, kteří si chtějí uchovati život milosti a sílu k boji proti ďáblu. Vidíme, že Ježíš Kristus, když činil tento veliký zázrak, pozdvihl oči svých k nebi, aby činil díky svému nebeskému otci, aby nám ukázal, jak velice toužil po tomto šťastném okamžiku a aby nám dokázal velikost své lásky. Ano, moji bratři, božský Spasitel nám říká, že jeho krev je netrpělivá za nás se prolíti, že jeho tělo plane touhou dáti se rozbít, aby zhojilo naše rány; že dalek' toho, aby se zalekl zpřítomněním hořkého smutku, který mu před tím způsobila myšlenka na jeho utrpení a smrt, je mu toto k mnohem většímu potěšení a si-
ce proto, poněvadž my nalezneme v jeho utrpení a smrti lék pro všechny své bolesti. O, moji bratři, jak velká je láska Boha ke svým tvorům! Svatý Pavel nám říká, že v tajemství, jak se stal člověkem, je skryto jeho božství, ale ve svátosti Eucharistie, že jde tak daleko, že skrývá své člověčenství. Ach, moji bratři, takovým tajemstvím se může zabývat jen víra. Ano, moji bratři, ať jsme kdekoliv, obraťme své myšlenky a touhy s potěšením tam, kde odpočívá toto zbožňováníhodné

tělo, abychom se spojili s anděly, kteří ho zbožňují s tak velikou úctou. Mějme se na pozoru, abychom se nechovali jako oni bezbožní, kteří nedávají na jevo žádnou úctu v kostelích, jež jsou tak posvátné a úctyhodné přítomností Boha a spolu člověka, který je ve dne v noci mezi námi . .

Často vidíme, že věčný otec trestá přísně ty, kteří zneuctívají jeho božského syna. Vypravuje se, že jeden krejčí si nechtěl kleknouti, když byl Bůh nesen k nemocnému v domě, do něhož přišel pro práci, a že když ho okolí nemocného k tomu vybízelo, pronesl strašlivou urážku Bohu: »Kleknout si mám více úcty před pavoukem, nejnižším živočichem, než před vaším Ježíšem Kristem, a vy chcete, abych ho ctil.« Ach, moji bratři, čeho všeho je schopen člověk, který ztratil víru; přece však milý Bůh nenechá tyto hrozné hříchy bez trestu. V témže okamžiku vylezl z okna tlustý černý pavouk, sedl si na ústa rouhajícího se a dotkl se jeho rtů. Ihned otekl a zemřel na místě. Hledte, moji bratři, jak jednáme hříšně, neprokazujeme-li dosti velikou úctu přítomnému Ježíši Kristu.

Ne, moji bratři, nesuďme se při pozorování onoho tajemství lásky, ve kterém Bůh rovný svému otci živí své děti neobyčejnou potravou, ne onou manou, kterou se sytil národ židovský na poušti, nýbrž svým zbožňováníhodným tělem a svou drahocennou krví. Kdo by si to byl mohl pomyslet, kdyby nám to nebyl sám řekl a ve stejnou dobu

neučinil? O jak podivuhodné a láskyhodné, moji bratři, jsou všechny tyto zázraky! Bůh se nejprve podrobuje našim slabostem a obohacuje nás všemi těmi dary! O křesťanský lide, jak jsi šťasten, když máš tak dobrého a štědrého Boha! . . . Čteme u svatého Jana, že viděl anděla, kterému dal věčný otec nádobu hněvu, aby ho vylil na všechny národy. Zde však vidíme pravý opak. Věčný otec dává do rukou svého syna nádobu svého milosrdenství, aby je rozlil na všechny národy světa. Když mluví o své zbožňováníhodné krvi, říká nám jako svým apoštolům: »Pijte z ní všichni a naleznete odpuštění svých hříchů a život věčný!« O nevyslovitelné štěstí! O šťastný pramen, který bude až do konce světa dokazovati, že tato víra chce býti všechno naše štěstí. Ježíš Kristus neopominul učiniti zázraky, aby nás přiměl k živé víře ve svou skutečnou přítomnost. Byla jednou jedna — tak se vypráví — křesťanka, ale velmi chudá paní. Vypůjčila si od žida malou částku peněz a jako zástavu mu dala svoje nejlepší šaty. Když se blížily velikonoční svátky, prosila žida, aby jí dal na několik dní oblek, který mu dala. Žid jí řekl, že jí dá nejen oblek, nýbrž i peníze s podmínkou, že mu jen přinese svatou hostii, až ji přijme z rukou kněze. Důvod, že dostane své šaty, že nebude již ničím zavázána a vypůjčené peníze že budou zaplaceny, donutil nešťastnici k hroznému činu. Ráno se odebrala do farního kostela. Když přijala

svatou hostii na jazyk, rychle ji vyndala a dala do šátku. Donesla ji bídnému židovi, který stanovil tu podmínku, aby dal najevo svou nenávist k Ježíši Kristu. Tento bezbožný člověk jednal s Ježíšem Kristem se strašlivou zlobou; a vidíme, že Ježíš Kristus sám ukazuje, jaké bolesti mu činily urážky, jímž byl vystaven. Žid položil svatou hostii na stůl, posunoval ji po stole a chtěl ji řezati nožem; ale zlosyn viděl kanouti ze svaté hostie na místě mnoho krve, takže se jeho dítě uleklo; potom ji s opovržením sundal se stolu, připevnil hřebíkem na stěnu a bičoval ji. Když ji probodl kopím, tekla z ní znovu krev. Po všech těchto ukrutnostech hodil ji do kotle s vařící vodou: ihned se proměnila voda v krev. Hostie pak měla podobu Ježíše Krista na kříži. To ho tak polekalo, že se rychle ukryl ve svém domě. Když potom děti židovy viděly jíti křesťany do kostela, řekly jim: »Kam jdete? Vždyť náš otec zabil vašeho Boha. Je mrtev, nenaleznete ho již.« Jedna paní, když to slyšela, vešla do jejich domu. A vskutku ještě viděla svatou hostii, mající podobu ukřižovaného Ježíše Krista. Potom vzala na sebe zase původní svou podobu. Paní vzala nádobu, postavila ji pod hostii, a svatá hostie se do ní snesla. Paní tím byla spokojena a nesla ji do kostela svatého Jana na Soudcovském náměstí (en Gréve), kde byla na vhodném místě uschována k uctívání. Zlosynovi bylo nabídnuto odpuštění, polepší-li se a stane-li

se křesťanem, ale on byl tak tvrdošijný, že se chtěl raději dát za živa upálit, než aby se stal křesťanem. Pro zázrak, který Ježíš Kristus učinil, a aby upomínka na tuto podivuhodnou událost byla stále živá, byl přeměněn dům v kostel a byla založena společnost, aby tam nikdy nechyběly osoby, jež by Ježíše Krista důstojně odprošovaly za urážky, které mu způsobil onen bezbožný žid. Moji bratři, můžeme to poslouchati, aniž bychom se nechvěli? Nuže, milí bratři, zde vidíte, čemu všemu je Ježíš Kristus z lásky k nám vystaven, a čemu bude ještě vystaven až do konce světa. Jak velká to láska Boha k nám! S jakou přemírou ho pudí k jeho tvorům.

Řekl jsem, že Ježíš Kristus k nim mluvil, zatím co držel ve svých svatých rukou kalich: Zanedlouho bude tato drahocenná krev krvavým a viditelným způsobem prolita, za vás bude prolita; vřelá touha vlítí ji do vašich srdcí mne vedla k použití tohoto prostředku. Nenávist mých nepřátel je sice důvod mé smrti, ale nepatří k hlavním důvodům: K mému zničení vymyšlené obžaloby, nevěrnost mne zrazujícího apoštola, nedbalost mne soudícího soudu a ukrutnost mne zabíjejících katů jsou právě takové nástroje, jichž si zasluhuje moje nekonečně veliká láska, abych vám ukázal, jak velice vás miluji. Ano, moji bratři, na odpuštění našich hříchů bude prolita tato krev a oběť se bude každodenně obnovovati na odpuštění našich

hříchů. Hledte, moji bratři, jak velice nás Ježíš Kristus miluje, když se za nás obětuje spravedlnosti svého otce s takovou touhou a nad to ještě chce, aby tato oběť se obnovovala po všechny dny a na všech místech světa. Jaké štěstí pro nás, milí bratři, když víme, že naše hříchy, ba dokonce dřív než jsme se jich dopustili, jsou usmířeny v okamžiku vznešené oběti na kříži. Přicházejme, moji bratři, častěji ke stupňům našeho svatostánku, abychom byli potěšeni ve svých bolestech a posílení ve svých slabostech. Byli jsme tak nešťastní, že jsme hřešili — a tak vězte, že zbožňováníhodná krev prosí za nás o milost. Ach, moji bratři, oč živější byla víra prvních křesťanů, než je naše. V prvních dobách se plavilo mnoho křesťanů po mořích, aby navštívili svatá místa, kde bylo vykonáno tajemství naší spásy. Když jim bylo ukázáno večeřadlo, ve kterém ustanovil Ježíš Kristus tuto nejsvětější svátost, aby živila naše duše, když jim bylo ukázáno místo, kde skrápěl zemi svými slzami a krví, když se modlil a potil v smrtelné úzkosti, nemohli odejít z těchto svatých míst, aby neprolévali proudy slz. Když je vedli na Kalvarii, kde pro nás tolik trpěl, tu se jim zdálo, že nemohou již žít; nedali se utišit, neboť tato místa jim zpřítomňovala čas, dění a tajemství, která se pro nás udála; cítili na sobě, jak se víra rozněcuje a srdce plane novým žářem. O šťastná místa, zvolali, kde se událo tolik podivuhodného pro naše spase-

ní! Ale, moji bratři, my nepotřebujeme putovati tak daleko, plaviti se po mořích a vystavovati se tolika nebezpečím, vždyť máme Ježíše Krista zde mezi sebou nejen jako Boha, nýbrž s tělem a duší. Což pak nejsou naše kostely stejně tak důstojné jako ona svatá místa, kam putovali tito poutníci? O moji bratři, naše štěstí je příliš veliké, ne, ne, my je nikdy nepochopíme. O křesťanský lide, jak jsi šťasten, když vidíš denně obnovovati se tyto zázraky, které druhdy učinila všemohoucnost boží na Kalvari, aby bylo lidstvo vykoupeno.

Proč přece, moji bratři, neprojevujeme podobnou lásku, vděčnost a úctu, ačkoliv tytéž divy se dějí každý den před našima očima? Ach, příčinou toho je, že jsme tak velmi zneužívali milostí, že milý Bůh trestem za naši nevďěčnost vzal nám částečně naši víru, takže sotva cítíme a myslíme na to, že jsme v přítomnosti Boží; ach, jaké neštěstí pro toho, kdo ztratil víru! Ach, moji bratři, když jsme ztratili víru, máme jen nepatrnou úctu před touto důstojnou svátostí, a když se necháme někdy strhnouti k úplné bezbožnosti, posmíváme se těm, kteří jsou tak šťastni, že z ní čerpají sílu a milost k své záchraně. Obávejme se, moji bratři, že by nás milý Bůh mohl potrestati za naši nepatrnou úctu, kterou chováme k jeho posvátné přítomnosti. Povím vám o tom jeden strašný příklad. Kardinál Baronius vypravuje ve svých Análech, že ve městě Lusignan u Poitiers žil člověk, který

si velmi málo vážil Ježíše Krista: posmíval se a pohrdal těmi, kteří často přijímají svátosti a se-směšňoval jejich zbožnost. Zatím milý Bůh, který si nepřeje smrt hříšníka, nýbrž spíše jeho obrá-cení, působil mu často výčitky svědomí; věděl do-bře, že jedná hříšně, a že ti, kterým se posmívá, jsou šťastnější než on. Ale jakmile se naskytla pří-ležitost, začal opět a snažil se utlumiti hnutí mysli, které v něm Bůh vyvolával. Ale aby zůstal lépe skryt, snažil se získati přátelství řeholníka, před-staveného kláštera v Bonnaval, který byl docela blízko. Chodil tam často — ano pokládal si to za čest, ačkoliv byl stále bezbožný; chtěl býti poklá-dán za zbožného, poněvadž se stýkal s tímto zbož-ným mužem. Představený, který brzo zpozoroval, co zamýšlí, říkal mu často: »Příteli drahý, vy ne-máte dosti úcty před Ježíšem Kristem, který je přítomen v nejsvětější svátosti oltářní. Proto bych vám přál, abyste se obrátil, opustil svět, odebral se do kláštera, a tam činil pokání. Víte sám, jak často jste zneuctil svátosti, dopustil se svatokrá-deží; kdybyste nyní zemřel, byl byste svržen do pekla na věky. Věřte mi, myslete na to, abyste za-dost učinil svým urážkám; jak můžete žíti tak ne-šťastně?« Zdálo se, že tento politováníhodný člo-věk ho poslouchá a že chce jednati podle jeho ra-dy, neboť sám dobře cítil, že jeho svědomí je ob-tíženo svatokrádežemi; nechtěl však přinésti ně-jakou oběť, jež byla nutná. Proto zůstaly jeho

myšlenky stejné. Ale milý Bůh byl již znechucen jeho bezbožností a svatokrádežemi a přenechal ho jemu samému: onemocněl. Farář ho neváhal navštívit, neboť věděl, v jak špatném stavu je jeho duše. Když tento politováníhodný člověk spatřil dobrého pastýře duší, který ho přišel navštívit, a byl to světec, začal plakati radostí a prosil kněze, aby u něho zůstal déle, poněvadž asi doufal, že se bude za něho modliti a pomůže jeho ubohé duši vytáhnouti ji z bahna svatokrádeží. Byla noc, všichni odešli, jen kněz zůstal u nemocného. Ubohý nešťastník začal děsivě křičeti: »Ach důstojnosti, pomozte mi! Ach důstojnosti, pojdte mi na pomoc!« Nebyl však již čas, milý Bůh ho opustil za jeho svatokrádeže a bezbožné vtipy. »Ach důstojnosti, číhají zde na mne dva strašní lvi, kteří mne chtějí rozervati. Ach důstojnosti, pojdte mi na pomoc!« Farář užasl, vrhl se na kolena a úpěnlivě prosil o milost pro něho. Bylo však již příliš pozdě; božská spravedlnost ho dala v moc ďáblůvi. Najednou mění nemocný svůj hlas a začíná s ním mluvití vážně jako někdo, kdo je zdrav a při plných smyslech. »Důstojnosti, pravil, lvi, kteří mne před chvílí obklopovali, odešli.« Avšak zatím co začal důvěrně rozmlouvat, selhal nemocnému hlas a zdálo se, že je mrtev. Sluha Páně se také domníval, že je již mrtev, chtěl však přece viděti neblahý ten konec. I pobyl zbytek noci u nemocného. Ubohý nešťastník přišel po několika

minutách opět k sobě a pravil faráři: »Můj otče, byl jsem právě předvolán před soudnou stolicí Ježíše Krista. Moje bezbožné vtipy a svatokrádeže zavinily, že jsem byl odsouzen hořeti v pekle.« Duchovní se začal modlití, aby pokud možno ještě vyprosil pomoc pro spásu tohoto nešťastníka. Když umírající spatřil, že se modlí, pravil: »Můj otče, přestaň se modlití; milý Bůh tě nikdy nevyšleší k vůli mně; ďáblové mne obklopují kolem dokola; čekají jen na mou smrt, která se již blíží, aby mne strhli do pekla, do věčného ohně. Zároveň pohnut strachem zvolal: »Ach můj otče, ďábel mne rve. Žijte blaze, můj otče, nedbal jsem vašich rad, jsem zatracen.« Zatím co toto mluvil, vypustil svou prokletou duši do pekla. Představený se vrátil a plakal nad smrtí nešťastníka, který se sřítíl se svého lůžka do pekla. Ach, moji bratři, jak je mnoho těchto rouhajících se Bohu, jak mnoho křesťanů vzalo újmu na své víře svatokrádežných činů, jsou trýznění výčitkami svědomí a v tomto stavu, který uvádí ve strach nebe i zemi, očekávají smrt. Ach, moji bratři, nechodte nikdy tak daleko a neoctněte se nikdy v podobné bídě jako tento zatracenec, o němž jsem vám právě vypravoval. Nebojíte se, zda nebudete před svou smrtí opuštěni od Boha a potom svrženi do pekla jako on? O můj Bože, jak může někdo žítí v tak strašlivém stavu? Ach, moji bratři, je ještě čas,

obratme se a padněme k nohám Ježíše Krista, který je přítomen v nejsvětější svátosti Eucharistie! On bude znova obětovati zásluhy svého utrpení a bolesti svému nebeskému otci za nás, a jsme jisti, že se nad námi smiluje.

Ano, moji bratři, jsme si jisti, že dosahujeme velké úcty v přítomnosti Ježíše Krista v nejsvětější svátosti oltářní a dostane se nám všeho, oč žádáme. Moji bratři, proto jsou pořádány průvody, aby Ježíš Kristus byl uctíván v nejsvětější svátosti Eucharistie, abychom učinili zadost urážkám, které mu byly učiněny. Pojďme za ním, při našich průvodech, přiřaďme se jako jeho družina se stejně velikou úctou a zbožností, jako první křesťané ho následovali při jeho kázáních, když všude, kam přišel, šířil mnohonásobné požehnání. Na příklad prorok na poušti, Zacheus, svatá matka Petrova, žena nemocná ztrátou krve, Magdalena, Lazar, který vstal z mrtvých. Ano, moji bratři, vidíme v dějinách mnoho příkladů, jak milý Bůh trestá ty, kteří zneuctívají přítomnost jeho těla a krve. Vypravuje se, že zloděj vnikl v noci do kostela, ukradl posvátné nádoby, ve kterých byly ukryty svaté hostie a donesl je na jedno místo, totiž na náměstí u Saint-Denis. Když tam přišel, chtěl se ještě jednou podívat do nádob, aby věděl, zda jsou v nich ještě svaté hostie. Nalezl ještě jednu, která v okamžiku, když otvíral víčko, se vznesla do vzduchu a poletovala nad ním; to prozradilo

zloděje osobám, které ho zadržely. Dověděl se to farář od Saint-Denis a podal o tom zprávu pařížskému biskupovi. Svatá hostie poletovala podivuhodně ve vzduchu. Když přišel biskup v průvodu se všemi svými duchovními a s mnoha jinými osobami, snesla se svatá hostie do ciboria toho kněze, který ji posvětil. Dali ji do kostela a tam byla slavena na památku tohoto divu v určitý den v týdnu slavná mše svatá.

Řekněte mi, moji bratři, je třeba ještě čeho více, aby nám byla vštípena úcta k přítomnosti Ježíše Krista, ať jsme již v kostele, ať ho již provádíme při našich průvodech? Přicházejme k němu s velkou důvěrou; je dobrotivý, milosrdný, miluje nás. Proto jste si jisti, že dosáhneme to, oč prosíme. Ale přinášíme sebou pokoru, čistotu, boží lásku a pohrdání světem . . . dávejme pozor, abychom se neoddávali jenom zábavám. Milujme dobrého Boha, moji bratři, z celého svého srdce, a potom budeme mítí svůj ráj na tomto i na onom světě.

+ +

Přel. Anna Chaloupková

HANS GIEBISCH

KŘÍŽE V POLÍCH

*Stojí v krajině již od starých, zbožných časů:
ve stínu lip, kde pramení studánka,
na mezi a ve středu niv,
a v zelených samotách luk.*

*A rez a mráz porušily jeho tvář,
Spasitel chce, jako kdys, rozpiati rámě
a doprovoditi všechny pocestné na cestách
a uspokojiti přání a starosti jejich života.*

*Proto jsou kříže, které tu stojí v krajině,
posvátné rolníkům jako za starých dnů.
Ty ale, cizozemče, vztáhni ruku ke klobouku!*

*Když již tobě odumírá tvá dětská víra:
budou lidé nositi Boha v srdci
tak dlouho, dokud budou čněti v polích kříže.*

BŘEZNOVÝ VEČER

*Slyš, zvon! — Zvuky se rozptylují
a tu umlkají hlasy světa.*

*Vánek klesá nízko na chlum a výšinu,
březnový vítr putuje přes pole.*

Hvězdy se třpytí nad lesem.

*Srdce, ó mé srdce, tys malomyslnělo
často v zimním nevlém čase.*

Ale nyní jde o to přijmouti zázrak.

Měj jen trpělivost a buď připraveno!

Hvězdy se třpytí nad lesem.

Z němčiny H. B.

Jakob Kneip

Starý kostel

*Stín starého kostela přikryl dům;
za jitra tady hlaholily zvony
a na večer vyprovodily den ze vsi.
Tady se procházeli Sankt Petr, Sankt Lambert,
Sankt Vendelín,
tady všechny stromy hlubokým šuměním Božím
šepotaly.*

*A v noci:
Když ve vsi nikdo nebděl,
jen kyvadlo v hodinách rachotilo
a v choru se slabě komíhala věčná lampa:
tehdy ze všech tmavých výklenků
vystoupili
a rozmlouvali spolu prastarými hlasy,
rozléhajícími se širou nocí.*

*V jilmech šuměl vítr;
seděl jsem na posteli a tiše naslouchal
a na vše dával pozor:*

*rozprávěli s Bohem Otcem
o požáru ve vsi, o žních, o dobytku;
o mladém jeteli — o slavnosti Posvěcení kostela,
o faráři — —*

Panna Maria

*taky promluvila, líbezně se usmívajíc,
a vlídně kynula s postranního oltáře.
Její hlas zněl sladce a hebce
jako zpěv z veliké dálky . . .
Kolem jejích plavých vlasů se třpytily hvězdy:
Ó podivuhodná záře!*

*Často tak rozmlouvali až do rána.
Apoštolové šoupavým krokem
chodili sem a tam po kostele;
A celá obec svatých
naslouchala — pobrukovala ssebou.
Čikcak, vrzalo, skřípalo
kyvadlo na věži.*

Jitro vystupovalo z kotliny . . .

Z němč. V. O.

OPILCI

Tento příběh je pravdivý a udál se před několika lety v jednom východoevropském státě.

Strašná lupičská a vražednická tlupa byla konečně dopadena četnictvem. Šest nejnebezpečnějších chlapců bylo odsouzeno k smrti. Rozsudek měl být vykonán v městečku R., kde všichni odsouzení byli uvězněni.

Ráno v den popravy se shromáždili ve vězení všichni, kdož musili být přítomni vykonání rozsudku: soudce, státní návladní, obhájce, několik svědků, popravčí, jenž právě přijel z hlavního města a také pod vojenským dohledem těch šest odsouzených. Duchovní útěchu odmítli.

Uprostřed nádvoří trčel popravčí špalek. Vedle něho stál se svojí sekyrou kat ve fraku.

Se všemi obřady a formalitami byl popraven první ze šesti. Pak druhý. Pak třetí. Pak čtvrtý.

Když pak přišli na řadu poslední dva, Petr K. a Tadeáš L., odhodil kat z ruky svůj potřísněný nástroj, v předepsaném postoji předstoupil před soudce a hlásil mu, bledý jako křída, že již nemůže zbývající dvě popravy provést. Tázán po příčině odpověděl, že čtyři předešlé popravy vyčer-

paly jeho nervy natolik, že se obává, že by zbylé rozsudky vykonal neodborně. Dnes už prostě *ne-může* . . . Prosí naléhavě o odklad na zítra ráno.

Nedalo se nic dělat. Jiný kat nebyl po ruce. Nezbývalo nic jiného, než vyhovět žádosti. Soudní dvůr odešel. Petr K. a Tadeáš L. byli odvedeni znovu do vězení. Čtyři mrtvoly byly odneseny. Místo, kde se poprava konala, bylo umyto. Špalek tam zůstal stát.

A nyní se vyskytla otázka, kde bude kat přenocovat, neboť na cestu do hlavního města a zpět nebylo kdy. Kat se ani nepokoušel, aby se pídil v městečku po noclehu: nikdo takového člověka rád nevidí a sám kat to chápal dobře. Proto požádal o nocleh ve vězeňské budově. Byl mu beze všeho povolen.

Téhož dne večer žádali Petr K. a Tadeáš L. správu věznice o tak zvanou katovskou večeři. Bylo jim oznámeno, že už dostali hojnou večeři s pečením a masem včera večer. Oba dva však trvali tvrdošíjně na svém přání a odvolávali se na znění prováděcích nařízení, podle nichž přísluší každému odsouzenému k smrti v předvečer popravy hojná večeře. A dnes je předvečer jejich popravy, jinak . . .

Poněvadž každá formální závada mohla znamenat odsunutí rozsudku, bylo jejich přání vyhověno. Odsouzení si objednali všechno, co bylo dobré a drahé.

Když byla večeře připravena v jedné větší cele, zasedli odsouzenci za stůl. Dříve než začali jíst, poslali si dozorce vězňů (vzhledem k zítřejšímu dni bylo jim vycházeno vstříc) pro kata. Zdvořile jej pozvali, aby se zúčastnil jejich večeře.

Kat jejich pozvání zrovna tak zdvořile přijal. Přišel ve fraku s bílým motýlkem, mírně se uklonil a přisedl.

S počátku byla zábava poněkud strohá, jak to po většině bývá u lidí, mezi nimiž leží něco nevy-sloveného. Mluvílo se o počasí a o tom, bude-li zítra opět pršet; chut k jídlu a žízeň se taky hlásily o slovo. Stoupajícím počtem lahví se však led znenáhla prolomil a brzy se stočil rozhovor na dnešní nedokončenou popravu. Oba hostitelé jsou přirozeně velmi rádi, ale jednu věc by chtěli přece vědět: co na tom může být tak obtížného? V jejich dosavadní praxi se jim podobné věci také přihodily — ale nemohou si vzpomenout, že by při tom někdy utrpěli nervový otřes. Prosí o promi-nutí, je to jen ryzí odborný zájem, který je k této otázce ponouká; nemají při tom ani zdaleka na mysli srovnávání obou činností.

Tento odborný zájem zjasnil svraštělé již čelo katovo. S velkým zápalem vykládal, že se oba velmi mylí, neboť vůbec to není jedna a tatáž věc! Ať už byly pohnutky jejich činů jakékoli — ziskost, zuřivost, strach nebo chut k vraždění —: jejich zabíjení bylo vždy žhavé zabíjení a šíp vylétl

z luku duše, napiaté k činu. Věc šla tak říkajíc sama sebou, zvláště když se ten druhý bránil. On však, kat, což pak je jejich nepřítelem? Ovšem, oni jsou zločinci, škůdci, kteří za svoje činy musí pykat, to by bylo všechno v pořádku. Ale osobně vůči nim nic nemá; on je vlastně ani nezná, a neznámí, a ještě k tomu ve veliké tísní, jsou člověku zvláště sympatičtí... »Rozlobte mne«, křičel a tloukl při tom pěstí do stolu, »a pět, šest kusů je pro mne maličkostí! Ale bez hněvu je to jistě napínání nervů.«

»Kdepak bychom vás zlobili, pane popravčí«, mínil Tadeáš a důvěrně si s ním přitukl, »naopak, my se sblížíme, náš poměr se stane lidštějším... Ale to o té vražednické choutce, jak jste se prve zmínil, to...«

Ale kat byl již ve svém živlu, ve svém oboru a naslouchal jen vlastním myšlenkám. On není pro americký způsob popravy v elektrickém křesle, volal vzrušeně, neboť to je zbabělé a zákeřné! Jemu to se sekýrou trvá vteřinu, v elektrickém křesle často to však trvá minuty, neboť lidské tělo rozličně reaguje na elektrický proud... Minuty! — To už pak raději mučednický kůl a tančení s tomahawkem... Ale pro kata (řekl klidně »kata«) je to ovšem velice pohodlné, téměř luxusní. Tímto způsobem se jich může hravě popravít tučet.

»No ovšem«, opáčil Petr, »jestliže však chladné zabíjení, jak pan popravčí řekl, napíná nervy,

pak by musil i muž, který obsluhuje vypínací páku, rovněž pociťovat . . .«

»To je to právě«, zvolal popravčí, »že i tam Američané zavedli duševní pohodlí: neexistuje jedna páka, nýbrž šest, které musí býti současně obsluhovány. Jenom jedna z těch šesti je správná a nikdo neví, která to je! Ostatní páky jenom tak vypadají. Šest mužů stojí a na povel zapínají. Tomu říkám zákeřnictví. Zabíjení — spol. s r. o.«

»Ale ovšem«, zvolal Tadeáš, »váš způsob je jistě slušnější. Vy to uchopíte za pravý konec, právě tak jako my. Na zdraví! Žijte dlouho, pane popravčí! . . . Váží si vás tak jako pouličních děvčat a potřebují vás právě tak naléhavě jako je. My jsme také váženi, my, těžcí chlapci, ale nás nepotřebují, v tom je ten rozdíl.«

Nad touto drzostí se popravčí právem rozlobil. Vyskočil, obličej vínem rozpálený. — »Ty ničemo«, křičel, »chceš-li se mi rovnati, pak budeš mít co činit se mnou. No počkej, přítelíčku, zítra! Vy vrahové, vy hrdlořezové, pro vás má lidský život cenu jen špinavých peněz, které za to dostanete, nebo půvab rozkoše, kterou při tom prožíváte . . .«

Nyní vyskočil i Tadeáš, jakkoli se ho snažil Petr chlácholit.

»Tak«, řval, »špinavé peníze? Nu, a kolik dostaneš za krk každého z nás? To je podle sazebníku, že, ano? A rozkoš (tu uchopil náhle stolní nůž do pěsti) — to mně ty prase nebudeš namlou-

vat, že z toho nemáš požitek, když tak srazíš hlavu jedinou ranou... Ovšem že je to rozkoš, člověče — vrazit ti na příklad tento nůž mezi žebra, to by byla slast!...

I popravčí držel nůž v dlani. Oba se dívali sobě do očí se zkroucenými obličejí. Tu však Petr zachránil situaci, neboť se začal hlasitě smát.

»Pane popravčí«, volal. »Pane popravčí, jak vám to ulehčujeme, že ano? Tady máte ten hněv, o němž jste zprvu mluvil a který jste si přál mít! Tadeáš, nech těch hloupostí... Pane popravčí, uložte teď svůj hněv k ledu, aby zůstal čerstvým až do zítřka do rána a nyní budme raději veselí. Už se hned tak brzy opět nesejdeme. Na zdraví, pane popravčí!«

Posadil se, ještě prudce oddychuje a připil si s nimi. I on chtěl zavést rozhovor jinam. »Jak jste přišli ke svému řemeslu«, ptal se obou hostitelů.

»Bože«, řekl Petr, »tak znenáhla to nějak přišlo. Člověk neměl peníze a k práci měl příliš mnoho temperamentu. Nejdříve člověk podvádí, pak krade, pak loupí a pak to přijde tak nějak samo sebou, že někoho uspíte navždy. To je nejrozhodnější bod na životní dráze...«

»Zajisté«, přisvědčil horlivě Tadeáš, »víte, za prvé je hrozící trest příliš velký a pak má člověk už pověst. »Nosí nůž«, říkají o něm zákazníci, pronásledovatelé, děvčata... Ti všichni to vlastně od člověka očekávají, jinak ztratíte vážnost a za

svoji pověst nikdo nemůže, to víte sám. Najednou upozoruješ; už z toho nevyjdeš zrovna tak, jako nevyjede železniční vagon z kolejí...«

»A směl bych se zeptat«, řekl Petr, »jak pan popravčí přišel k svému povolání? Na zdraví, pane popravčí!...«

»Jo, děti«, řekl popravčí a zhluboka se napil, »uvážuji-li o tom důkladněji, dařilo se mi tak jako vám. Jenom že já jsem byl vždy pro poctivou práci. Byl jsem dřevorubcem a to velmi zdatným dřevorubcem. Tu jednou naléhavě hledali někoho, kdo umí zacházet se sekyrou. Nu, se sekyrou jsem se dovedl ohánět. Ale za jeden krk jsem dostal tolik, jako za malý les. A potom, žádná nezaměstnanost, jistý chléb...«

»Ale pověst... lidé?« namítl tiše Petr.

»Inu, kdyby si to byl člověk rozmyslil na začátku!« řekl popravčí. »Myslil jsem si: pro jednou nebude tak zle, uděláš to, máš na půl roku po starosti a pak můžeš zase sekat dříví. A chtěl jsem se též oženit... Ale jakmile jsem to jednou udělal, už bylo po všem veta, a všechno již bylo jiné. Už jsem neměl na vybranou. Byl jsem jiným člověkem, pro lidi, pro děvče a skoro i pro sebe samého. Měl jsem pověst. A proti své pověsti nemůžete nic dělat: to víte sami dobře.«

»A nemoří vás někdy...« začal docela tiše Petr.

»Duše popravených?« vpadl mu do řeči muž ve fraku, »a jak je to s vámi? Netrápí vás...«

»Duše zavražděných?« vmísil se do rozhovoru Tadeáš. »Vlastně jen zřídka. Jen ve snu. Tam již ovšem nemají strach, přicházejí docela blízko a vždy tak, aby bylo vidět jejich rány. Většinou jim říkám: »Děti, nehrajte divadlo! Jste na tom mnohem lépe, stala-li se vám křivda, než kdybyste sami někomu ukřivdili! Vy jste z toho pěkně vyklouzli; ale myslete raději na mne — jak jsem na tom já? Jak se mám já ospravedlnit? Ale oni to neuznávají. Přicházejí opět a opět.«

»Když ke mně přišel první«, řekl popravčí, »bylo to v polospánku, to jsem byl velmi udiven. »Co je mně do tebe«, ptal jsem se ho, »dělám jen to, co se mně nařídí, jsem jen výkonný orgán; ani při justiční vraždě nejsem vinen já, ale soudcové. — Představte si, to neudělá na mrtvé ani ten nejmenší dojem. Mně se o nich zdá, a soudce ten si může spát — kde je tu pak nějaká spravedlnost? Přicházejí jako zahanbení chudáci dvířky snů, stojí tiše a čekají, mnozí s hlavou pod paží . . . Ach, já je znám . . . Na příklad vy dva — nyní sedíme pohodlně spolu, jíme a pijeme: ale dejte pozor, potom přijdete zrovna tak jako ti ostatní, ty, Petře K. a ty Tadeáši L. — přijdete a budete ode mne něco chtít. — A já vám to nebudu moci dát. — A co to bylo za chlapce, ti čtyři, které jsem dnes ráno . . .«

»Zlatí chlapci«, oba odpověděli, »skutečně zlaté duše! Ti by nikomu neskrřivili ani vlásek na hla-

vě — ovšem kromě, když šlo do tuhého. Pak byli jako živí čerti! Bůh buď jejich duši milostiv.«

»Já myslím«, řekl popravčí, »že býti šťat je největší štěstí, jaké může lidi, jako jste vy, potkat. Vy pykáte a účet je tím vyrovnán. Blaze tomu, kdo to o sobě může říci. Je to dobrá smrt. Dříve, za starých časů se to lépe chápalo. Vyčetl jsem to z knih, jsem sám a mám kdy na studium . . . Sacer esto!« volal kat v městě Římě, když svrhoval odsouzené se skály — »sacer esto!« To je latinsky — tys svatý! To znamená: nyní, když za svoji vinu umíráš, jsi jí již prost, jsi zcela čist, jsi svatý! Starým ženám, které rdousí malé děti, se říká andělíčkářky — nuže, já jsem výrobcem svatých! Pánové, já jsem se probojoval k ideálnímu pochoopení svého povolání . . . Ach, dříve jsme byli vůbec lépe uzpůsobeni; myslím jako duševně. Před započatím své práce klečeli jsme my kati před odsouzenecí, prosili jsme je o odpuštění a přísahali jsme, že tak nečiníme z osobního záští k nim . . . Vidíte, proto tehdy nestrašili. A když již jsme tak pěkně pospolu, Petře K. a Tadeáši L., využiji té příležitosti.«

Muž ve fraku se zdvihl, postavil se před užaslé zločince a klesl na kolena.

»Petře K. a Tadeáši L.«, promluvil slavnostně. »U příležitosti vaší zítřejší smrti prosím vás snažně a upřímně o odpuštění! Dřívější hněv jsem již zapomněl. Chci vás usmrtit bez stínu nevole k vám.«

Oba trochu rozpačitě povstali, přiblížili se k popravicímu a objali jej, jeden po druhém. Pak šli všichni ke stolu a připili si na zítřek.

»Ani netušíte«, volal popravčí, »jak jsem rád, že jsem konečně našel lidi, s kterými si mohu povídat. Na naše zdraví!«

Nyní začali pořádně pít. Brzy dolehla na Petra K. a Tadeáše L. skučivá opice. Položili si hlavy na ruce, začali plakat a se vzlykotem naříkali, že musí zítra umřít . . . »Jsme docela sami . . .«, mumlali, »nikdo nás na světě nemiluje . . .«

»Děti«, zvolal popravčí a začal rovněž vzlykat, »děti, mne také nikdo nemiluje, ale věřte mně, já vás miluji. Pojd'te, budeme přáteli, pojd'te pít!«

To oba odsouzence opět vzchopilo. Zdálo se jim, že zítra přece již nebudou tak sami stát na nádvoří, věděli, že mají jakousi přímluvu a že jsou tak říkajíc v dobrých rukou . . . Nyní začala vpravdě divoká pitka, při které jeden druhého ujišťoval, že je tím nejslušnějším člověkem pod sluncem! Pili na bratrství, pili na zdar nového dne — blížilo se již k půlnoci. Vězeňští dozorcí musili přinášet nové a nové nápoje z nejbližší hospody — popravčí objednával a poroučel. »Paragraf 11!« křičel, »pa-ra-graf jedenáct! Chlastá se dál! . . .«

*

Ráno padal opět šedivý déšť jako včera. Soud a svědci byli opět shromážděni na vězeňském dvo-

ře. I popravčí špalek tam stál. Jenom odsouzence a popravčího nebylo vidět. Byl poslán dozorce vězňů, aby je přivedl. A nyní se naskytl pánům neobyčejný pohled. Neboť nyní se vypořádaly tři postavy, vzájemně se objímající a zřejmě příliš rozveselené — dvě v trestaneckých šatech, třetí ve fraku — které hulákaly na celé kolo veselou písničku.

Trojlístek doklopýtal až před užaslé soudce, udělal jakýsi druh poklony a prohlásil, že je připraven nechat si useknout hlavu, respektive hlavy useknout.

Oba odsouzenci hlučně prohlašovali, že nenamítají ani toho nejmenšího proti provedení popravvy — naopak že jim bude ctí »býti stát takovým mužem, neboť to není trest, to je potěšení« atd. atd. Muž ve fraku s pikovou kravatou oba vroucně líbal a ujišťoval je, že je oba setne tak láskyplně, že to ani nezpozorují . . .

Soudní dvůr se vztyčil na svém podiu. »Pánové«, řekl soudce, »jste svědky této nehoráznosti: spravedlnost, trest, smrt — vážné a mohutné věci! — to všechno zde vidíte doslova pošlapáno a podupáno. Každý slušný člověk musí říci: toho zde se nezúčastním. Poprava musí být opět odsunuta, neboť je jasno, že pan popravčí je pro naprostou opilost naprosto neschopen, aby se ujal svého úřadu. — Ještě si spolu promluvíme!« řekl popravčímu zvýšeným hlasem a chystal se k odchodu.

Nyní se však zdvihla vlna protestů a živých námitek.

První řvali odsouzenici: »My chceme být štati a to hned. A jenom od něj, od našeho přítele! Nechceme mu způsobit ani tu nejmenší nepříjemnost...«

Pak popravčí: má úplně jasnou hlavu a může provést popravu bezvadně. Kdyby byl snad někdo na pochybách, je ochoten učinit s kýmkoliv z pánů zkoušku a všichni se o tom mohou přesvědčit...

To již bylo příliš drzé. Všichni byli zhnuseni. Soudce volal pobouřeně: »Vy jste nejen neschopen, vy jste i nehoden, aby jste popravu provedl. — Poprava se odkládá! (Něco podobného jsem ještě nezažil...)«

A nyní se ozval i třetí protestující: přítomný obhájce odsouzených.

Poukázal na to, že poprava musí být provedena do čtyřicetiosmi hodin po vynesení rozsudku. Nestane-li se tak, nesmí být již poprava vykonána. Tato čtyřicetiosmihodinová lhůta (vytáhl svoje hodinky) průtahem dnešní popravky právě uplynula.

To bylo pravda. A při tom zůstalo.

Petr K. a Tadeáš L. musili se spokojit s kázníci.

Popravčí ztratil své místo. Za to se stal tak trochu slavným, přišel opět mezi lidi a má nyní dost obстойně jdoucí zastoupení s holíci čepkami.

Přel. O. D.

ROZPTYL SVĚTLA

Světlo se šíří přímočárně; odráží se a láme se, totiž mění směr podle známých zákonů přecházejíc z jednoho prostředí do druhého. Toť skoro vše, co se vědělo o světle v době Descartesově, a vše, čemu se učí v prvních hodinách optiky; tato úzká základna postačuje k tomu, aby podložila náčrtek theorie optických nástrojů, s níž bylo možno dospěti dosti daleko v zdokonalování těchto nástrojů a porozuměti optické práci oka.

Ale jest zřejmo, že nejprostší zjevy optiky, ty, jež nám jsou nejbližší a nejužitečnější v každodenním životě, nejsou nikterak vysvětleny. *Vidím* předměty, jež mne obklopují: to znamená, že každý bod každého z těchto předmětů vysílá světelné paprsky, jež vnikají do mého oka a podráždí mou sítnici. Ale jaká je vlastně historie těchto paprsků? Předměty, jež vidím, nejsou světelné samy od sebe, nemohou než poslati mi světlo některého zdroje záření. Nuže, v této chvíli jest denní světlo, žádná lampa vůkol nesvítí; jen slunce vydává světlo, právě jeho světlo mi vysílá papír, který jest před mým zrakem. A přece žádný paprsek, jenž by přišel přímo ze slunce, nevniká v tomto okamžiku do mé pracovny, žádné zrcadlo neodráží toto světlo, sám můj papír není tak vyhlazeným předmětem, že by měl vlastnosti zrcadla; tento div *vidění* neděje se ani odrazem, ani lo-

mem, div vidění, jímž čijeme předměty, jakoby každý z nich byl světelným tělesem, a to potud, pokavád slunce, i neviditelné, jest nad obzorem. To tedy znamená, že kromě prostých geometricky řízených zjevů optiky klasické jest jiný zjev, jak složitější, tak obecnější, jenž působí, že každý předmět, zasažený světelným paprskem vrací část tohoto světla do všech směrů a stává se zase on »druhotným zdrojem« světla.

Je zbytečno hledati jméno na objev tohoto *rozptylu* světla, jest znám od té doby, co jsou lidé, kteří vidí. Ale, jak se stává často s přírodními zjevy, tento rozptyl se jeví ve formě tak obecné a tak složité, že nemohl býti předmětem přemítání nebo pokusů fysiků; používalo se jeho dobrodiní, uvědomovala se jeho existence, a myslelo se, že tím jest vše o tomto zjevu řečeno. Nejnovější objevy znova vyvolaly pozornost na tento tak obecný zjev světla, způsobeného světlem: otázka ta zasluhuje, aby tu byla vyložena.

*

Přes obyčejnou složitost přírodních zjevů, první prosté výsledky v otázce, která nás zaměstnává, vzešly z žádosti vyložiti jeden z nejkrásnějších vzhledů přírody, totiž oblohu, zářivou modrou klenbu, která nás denně obklopuje, když slunce svítí a ovzduší jest čisté. Dlouhou dobu fysikové nepřidali nic k tomu, co ukazuje prosté pozorování nebe; vědecká díla velmi moudře neříkala

nic o modrém nebi, protože neměla, co by o něm řekla. Přece však na začátku XIX. století, když bylo zavedeno do optiky používání krystalů, štípaných pro studium polarisace světla, fysikové objevili nový fakt, který prosté zřecí pozorování nemohlo objeviti; modré světlo oblohy jest z velké části *polarisované*, totiž že jest obdařeno těmi velmi zajímavými vlastnostmi, jež má světlo, když bylo zakusilo šikmý odraz, nebo když prošlo jistými krystaly. Tento polarisovaný paprsek není již symetrický k sobě samému; jisté plochy (roviny, rozvrhy, plány), procházející paprskem liší se od druhých.

Od této chvíle fysikové, hrdí na to, že vidí v modrém nebi věci skryté obyčejnému davu, jali se pohlížeti na oblohu, jakoby jen jim náležela, a vymýšleti hypotезy, aby ji vysvětlili. Jest zajímavé sledovati aspoň po jedno století bizarní, ba nesmyslné hypotезy, vymyšlené za tím účelem, aby se vysvětlila jedna z nejobyčejnějších věcí přírody.

Nejprve jest zřejmo, že světlo nebe jest rozptýleným světlem slunečním; zmizí, když slunce zapadne nebo se zatmí; ale čím jest nám tento rozptyl vyslán? Rozptyl, jenž nám ukazuje předměty, způsobuje povrch těles; ale které těleso ve vzduchu čistém může nám posýlati světlo? A pak, proč toto světlo jest modré? Není přece možno bráti jako hmotnou skutečnost »klenbu nebeskou«, prostou metaforu nebo zdání. K potřebám

tohoto kasusu každý fysik zalidňuje ovzduší smyšlenými bytostmi, jež vybavuje vlastnostmi, o nichž soudí, že jsou nezbytnými k hledanému vysvětlení. Právě takto jistý znamenitý theoretik minulého století vkládá do vzduchu nekonečný počet měchýřků vody, podobných bublinám mýdlovým, dávajících jako tyto barvy odrazem, mající však právě tloušťku, které třeba, aby vyvodily modř. Jiný vynalézá ve vzduchu těleso *fluoreskující*, jež světlem slunečním by zářilo fluorescencí modrou; nebere zřetel na ten velmi prostý fakt, že vyzařování, jež nejsou ve spektru slunečním, nejsou také ve světle oblohy; přece fluorescencí, jež vyzařování ta přetvořuje, by se objevila. Jiný konečně vynalézá v atmosféře jakýsi modrý plyn, jakoby zbarvené těleso, prostý filtr vyzařování, mohlo stvořiti světlo, a nepozoruje, že takový filtr způsobil by slunce modré a nebe černé.

A přece sblížení s fakty dávno známými a pozorovatelnými v malém měřítku mělo by vésti k pravé theorii, k theorii mnohem prostší a krásnější než všechny tyto hypotheses. Jsou to fakta, jež nastávají, když světlo se šíří v prostředí zakaleném.

Cizí tělíska, trvale a souvisle rozptýlená v průzračném prostředí, kouř nebo mlha ve vzduchu, zrnka prachu ve vodě, dodávají těmto prostředím vzhled pokalený, který kdekdo zná tak dobře, že skoro instinktem soudíme o čistotě vody z nepřítomnosti tohoto pokalení. Tento zvláštní vzhled závisí zřejmě od rozptylu, který každá částec-

ka způsobuje na světlo, jež probíhá prostředím, takže po projití jisté délky paprsek přímočarý jest zničen a nahrazen světlem, jež se šíří ve všech směrech. Zjev ten ostatně neposlouchá zákonů jednoduchých; každé prostředí chová se způsobem zvláštním, působí různě na různá záření: kouř cigarety, mlha »purée de pois« (absint) v Londýně, mléčný tok potoka, blátivá voda řeky působí tak rozdílně na světlo, že i oko sebe méně cvičené je rozezná. Ve všem tom nezdá se, že by bylo možno vybaviti nějaký fakt prostý, mající pravý vědecký význam.

Otázka »kalného prostředí« nabyla jiného vzhledu v den, kdy, dílem náhodou, studovalo se zakalení, způsobené částčkami *velmi malými*. Čeho třeba rozuměti tímto superlativem? O sobě, způsobem absolutním, nic není pramalounké ani převeliké; všechno závisí od členů srovnávacích, jež bereme za měřítko, neboť co je nám malé, může býti mravenci velikým. V optice třeba pokládati za velmi malé předměty zřejmě menší než délka vlny světla, která jest průměrně, pro záření, jež vnímá naše sítnice, tak malé, že jest jich třeba asi dva tisíce, aby pokryly jeden milimetr. Zrnko prachu, jehož průměr obnáší desetinu milimetru, jest nesmírné na měřítku optiků; naopak částčka, jejíž rozměry nepřesahují desetitisícinu milimetru, jest vpravdě velmi malá na tomto měřítku, ačkoliv obsahuje miliardy molekul a mohla by býti považována za nesmírnou na měřítku atomovém.

Představme si tedy prostředí plné takových částic velmi malých; toť právě prostředí zakalené, jež rozptyluje světlo. Jakmile umíme pozorovati, postřehneme úplnou analogii světla takto rozptýleného se světlem oblohy; jest jako toto polarisováno, jest modré jako ono, jakmile dopadající světlo jest bílé, neboť krátké vlny jsou silněji rozptylovány než nejdelší.

Čest, že poukázal kolem r. 1868. na analogii mezi blankytem nebe a modří mlhy, utvořené z částic ultra-mikroskopických, náleží anglickému fysiku Tyndallovi. Tento zručný experimentátor propouštěl silný paprskový svazek vzduchem, nasyceným parami, jimiž mohlo světlo pronikati. Naponejprv zdála se roura prázdnou; ale brzy se utvořila ultra-mikroskopická sraženina, a nádobka se jevila jako naplněná modrou mlhou. Tyndall opakoval tento krásný pokus ve svých přednáškách v *Royal Institution*, a neopomenul říci svým posluchačům: »V této skleněné rouře máte před sebou kousek oblohy.«

Skoro v zápětí tohoto pokusu zpracoval lord Rayleigh theorii tohoto tělískového rozptylu. Navázal ji na theorii ohybu, stanovenou geniem Fresnelovým. Je-li světlo takto rozptylované modré, je to proto, že pramalounké částičky jsou přístupnější vlnám nejkratším, poddávají se jim snadněji svým rozměrem; theorie ta, rozvinuvši tento postřeh, vede k uspokojivému vysvětlení modré barvy nebe.

Od té doby kdekdo připouštěl, že blankyt nebe jest působen velmi jemnými částicemi, rozšířenými ve vzduchu, a že nebe jest modré skoro jako jest modrý lehký kouř cigarety.

Třeba přiznati, že v této theorii zůstal jeden bod znepokojující: nebylo řečeno, odkud asi pocházejí tyto tajemné rozptylující částice, jež přece byly též vynalezeny, aby vysvětlení jevílo se rozumným. Že by v atmosféře mohly býti ve velmi různém množství volně poletující částice ultramikroskopické, o tom není pochyby; ale modré nebe není zjevem výjimečným, jest vždy a všude, skoro stejné, když není skryté pod oblaky nebo zahalené mlhami. Jestliže tedy jemné částice vysílají toto modré světlo, je třeba, aby ustavovovaly trvalý živel naší atmosféry.

Tu zase lord Rayleigh (čti Rélí) rozhodl definitivně otázku tu v pamětihodném memoiru, uveřejněném r. 1897. V pětadvaceti letech, jež předcházel, obecné názory fysiků neobyčejně se rozvinuly. Začalo se věřiti ve skutečnost molekul, a míti přesné pojmy o individuálních vlastnostech těchto malých bytostí. Jinak zase nebralo se již vážně chvění etheru, aby se vysvětlilo světlo; vědělo se z prací Maxwellových, že světlo jest vlna elektromagnetická, schopná působiti na každou částici elektrisovanou podle známých zákonů. Tyto nové ideje zavedl Rayleigh do své theorie; dokazuje, že malá tělíska, jež měl na mysli hned r. 1871., nejsou nic jiného než molekuly vzduchu;

počítá jejich účinek na světelné elektromagnetické vlně a ukazuje, že způsobují rozptyl totožný s tím, který pozorujeme, když vzduch jest dokonale čistý. Obsahuje-li atmosféra cizí tělíska, prach, kouř, kapičky mlhy, jejich účinek se složí v jedno s účinkem vzduchu čistého a krásnou čistotu oblohy zakaluje.

Tím by byla otázka ta rozřešena: zmizely všechny pomyslné bytosti, vymyšlené k vysvětlení nebeského azuru; čistý vzduch a světlo, toť vše, čeho třeba k jeho vytvoření. Nežijeme *pod* oblohou, žijeme *v* obloze; vzduch, který nás obklopuje, přispívá k jejímu utvoření právě tak jako vzduch vysokých oblastí, a vidíme, jak se klade mezi nás a vzdálené končiny obzoru. Důsledkem toho jest i červeně večera; když paprsky slunce na obzoru probíhají vzduchem ve veliké tloušťce, skoro všechna modř jest rozptýlena; jenom červeně nám přichází přímo a osvětluje krajinu, v protivě s nebem modrým.

*

Theorie lorda Rayleigha, chtějíc vysvětliti jeden z nejkrásnějších zjevů přírody, vedla k velikému objevu v čisté fysice, totiž k objevu molekulárního rozptylu světla. Něco takového se stalo již častokrát v dějinách vědy: studium přírodního zjevu, jež bylo lehké pozorovati, žádost, aby byl vysvětlen, vedly často k objevu nějakého velkého přírodního zákona, přesahujícího o mnoho

důležitostí ten neb onen zvláštní případ, o nějž právě běželo. Záhy nebo později experimentátor se zmocňuje otázky; podaří se mu, často s mnohou námahou reprodukovati v laboratoři, co příroda skýtala všem očím. Krásný výsledek, řeknete, vyvoditi v malém to, co se našlo spontánně realisováno na mnohem rozsáhlejším měřítku! A přece, od té chvíle, úlohy jsou obráceny; velení vědeckého hnutí bere do rukou experimentátor. Může proměňovati do nekonečna, a podle své vůle podmínky pokusu, může očišťovati, co bylo pomíšeno, otevírá se mu nový zdroj šetření a utváření.

Bylo by možno uvéstí hodně příkladů tohoto postupu vědy. Hvězdáři starověku odkrývají, že hvězdy blízko obzoru jeví se výše než jejich pravá poloha; toť objev lomu vzduchem, jenž z toho vyplývá, a tak se poznala důležitost tohoto lomu; mnohem později se podařilo, ne bez námahy, pozorovati tento lom v laboratoři, a možno konati pokusy nejen na pouhém vzduchu, ale na všech plynech, s nimiž možno pokusy dělati, čímž byla zavedena nová kapitola molekulární optiky. Důležité pozorování Pascalovo o ubývání atmosferického tlaku v horách vedlo k prvním pojům o hustotě vzduchu; později podaří se vážit plyn a dosáhnou se nezbytné základní náměty k rozvití molekulární theorie. Newton, chtěje vysvětliti pohyby planet, odkrývá zákon všeobecné přitažlivosti; o století později Cavendishovi podaří se měřiti v laboratoři tuto nejnižší sílu, která vlád-

ne celým vesmírem, a tím dosáhne toho, že zváží Zemi.

Co se týká molekulárního rozptylu, bylo žádoucí převést objev lorda Rayleigha z oblasti přírody do stěsnaných zdí laboratoře. V podstatě pokus jest velmi prostý: stačí uzavřít čistý plyn do uzavřené jímky, jím pak propouštět svazek světelných paprsků, a s boku pozorovati; plyn musí zářiti modrým svitem, uskutečňuje tak opravdu oblohu v láhvi, jejíž nedokonalý obraz podal Tyndall, zaváděje zúmýslně do plynu jemné částčky cizí. Ve skutečnosti pokus byl nesnadný pro přílišnou malost zjevu studovaného, na slabé objemy, jichž můžeme použít, a jako vždy pro nezbytnost ochrániti se zjevům příživnickým (parasitním).

Přese všechny tyto potíže pokus byl uskutečněn r. 1914 Cabannesem, a od té doby byl podnětem k četným pracím; otvírá novou a již rozsáhlou kapitolu o vztazích mezi hmotou a světlem. Studium modré oblohy dalo nám toliko poukazy (náznaky) k rozptylu vzduchem, příliš často znečištěným vzduchem naší atmosféry; teď můžeme experimentovati na všech plynech, přivedených na jistý stupeň dokonalé čistoty, a to nám skýtá novou pomůcku, abychom vnikli poněkud hlouběji do tajemství molekulární ústavby.

Neboť odděleně molekuly *nevidíme*; známe je toliko z kolektivních účinků, jež způsobuje nesmírný počet molekul. Fysik jest vůči nim skoro

v témže postavení jako přírodopysk, jenž by viděl z dálky ve způsobě lehkého obláčku poletovat malounký hmyz komárů jemu neznámých, a jenž by se snažil popsati jejich tvar, nevida při tom nic jiného než pohyby mušek v celku roje. Za tohoto stavu jest vítán každý nový zásah, jímž by byla dána naděje něčemu se naučiti, něco nového o molekulách zvědět. Shledalo se, že molekulární rozptyl poskytl zajímavý odhad, zvláště týkající se symetrie molekul; jisté indukce chemiků byly potvrzeny, jiné musely býti opraveny.

Všechno to arci vyžaduje dlouhé a jemné práce experimentální. Mnohé laboratoře se specialisovaly v tomto studiu světla, rozptylovaného plynem, zvláště laboratoř indického fysika Ramana v Kalcutě, a laboratoř Cabannesova v Montpellieru; práce, která daleko není skončena, vydala již krásné plody.

*

Z rozdílných molekul však nejsou tvořeny jenom plyny; tutéž zrnitou ústavbu mají všechna tělesa. Tudíž každé těleso průhledné, jak pevné nebo tekuté, tak i plynné, jest pro světlo prostředím kalným, i když jest chemicky čisté. Všechna prostředí rozptylují více nebo méně ve všech směrech světlo, které jimi prochází.

Jest pravda, že rozptyl světla tekutinami byl již dávno znám; jest mnohem intensivnější a následkem toho snadněji pozorovatelný než pro plyny;

ale jak odloučiti to, co jest pravý rozptyl čistou tekutinou od toho, co může býti přičteno cizím částčkám. Nuže, vyčištění tekutiny s hlediska, jež nás zajímá, vyloučení jakékoliv stopy vázaného prachu jest mnohem nesnadnější než u plynu. Jest ještě poměrně snadné pro jisté tekutiny, jež rády usazují cizí tělíška; v ostatních případech jest neobyčejně nesnadné. Tak tomu jest u vody, tekutiny tak obyčejné, ale tak výjimečné ve svých vlastnostech, jež drží s pozoruhodnou energií cizí tělesa, zvláště jsou-li v onom stavu krajního rozdělení, jež zakládají stav koloidální (rosolovitý, klíhovitý). Hygienisté, jichž úlohou jest opatřiti vodu čistou, znají dobře tuto nesnáz, a každý ví, že kalná voda nestává se snadno jasnou. Ale konečně lze míti čisté tekutiny, jež neobsahují žádné těleso vázané. Svazek paprsků bílého světla, jenž prochází tímto prostředím, jest viditelný se strany v podobě bledého modrého sledu, utvořeného světlem částečně polarisovaným.

Theorie lorda Rayleigha a pokus Cabannesův obrátily pozornost na tento zjev skoro zapomenutý. Bylo dosaženo četných experimentálních údajů; ale tady theorie pokulhává za pokusy. Netřeba pro to viniti theoretiky z lenosti nebo neschopnosti; všechny theorie, do nichž zasahují tekutiny, jsou nesnadné a ještě nedokonalé. To proto, že stav tekutý je stav zvláštní, skoro paradoxální. Plyn jest prostředí, jež se snadno chápe; molekuly jsou v něm volné a jejich pohybům překázejí

jenom jejich vzájemné nárazy. V pevných tělesech jsou mezi sebou vázány, každá z nich zůstává neobmezeně na témže místě, mohouc jen vykonávati neskonale malé rozkyvy. V tekutině však jest jak donucení, tak svoboda; molekuly se skoro dotýkají, přece však mohou se pohybovati, aniž mohou uniknouti z jistého objemu. Studium rozptylu světla tekutinami slibuje, že zvíme něco o tomto zvláštním stavu hmoty.

Vysvětluje-li rozptyl světla vzduchem modrou oblohu, rozptyl vodou zasahuje v první řadě ve vysvětlení modře moře a jezer. Proč velké spousty vody, na něž svítí slunce, září krásným modrým světlem? Každý si nejprve pomyslí, že toto světlo není než odlesk nebe; chvilku-li však uvažujeme, tu se ukáže, že jestli tento odraz zasahuje pro jednu část v barvě moře, není příčinou hlavní, neboť často se stává, že sluneční paprsek, jenž unikl nějakou průrvou nebe, potaženého oblaky, tvoří na moři krásnou skvrnu modrou. Jako vzduch a slunce tvoří oblohu, tak čistá voda a světlo tvoří modré jezero; světlo to přichází z celé spousty vody, ne z povrchu, a jest nám vysíláno rozptylem. Molekulární rozptyl má tady důležité slovo, nikoliv však jediné; selektivní (výběrné) pohlcování, jímž čistá voda uzpůsobuje vyzářování, nejčastěji také cizí tělíska, jež jsou vodou vázána, někdy i povaha a barva dna, všechno to může zasahovati do zjevu a dáti každému moři, každému jezeru jeho zvláštní vzhled.

Konečně rozptyl světla molekulami též se děje v pevných tělesech průhledných, zvláště v krystalech, a pozorování tohoto zjevu mělo by velký zájem pro poznání těles krystalisovaných; na neštěstí až dosavad největší překážkou v tomto badání byla trvalá nesnáz, jak vyloučiti nečistoty. Krystaly přirozené jsou nejkrásnější, a některé jsou předmětem oprávněného obdivu; obsahují však přece cizí tělíska, příměsky, uzavřené dovnitř při jejich tvoření v přírodě, jež přispívají snad k jejich kráse a klenotnické ceně, ale komplikují příliš účinky rozptylu. Bylo by třeba utvořiti krystaly čisté; v tomto smyslu bylo učiněno několik zajímavých pokusů, dosti zdařilých, aby uváděly v zoufalství klenotníky, které však ještě neuspokojují fysiky.

*

Tak se otevřela celá kapitola fysiky, která daleko není ukončena (ve vědě nic není nikdy ukončeno), která však se ukázala alespoň jasně vymezena; zdálo se, že jest možno bez vynechávek napsati její obsah, jak se uvádívá na konci knih.

Tu však zasáhl nejnovější objev indického fysika Ramana: otázku rozptylu oživil a probudil novou pozornost. Náraz světla na molekuly neuskýtá jenom rozptyl téhož druhu světla; způsobuje také nová vyzařování, jež neobsahovalo světlo dopadající. Není jenom rozptyl, je též přetvoření světla, a to způsobem nejobecnějším, ve všech pří-

padech, kde se vyvozuje rozptyl molekulární.

Jsou již vlastně známy příklady takových přetvoření; jsou to případy fluorescence. Ta neb ona látka, osvětlovaná světlem fialovým září světlem zeleným, a tohoto světélkování bylo již použito způsobem dekorativním. Ačkoliv dosti četné, látky fluoreskující jsou přese vše výjimečné; jejich vlastnosti jsou velmi pravděpodobně vázány na změny chemické, (aspoň v první chvíli, nebo vůbec po chvílích) molekuly, na něž dopadá světlo, a nepodléhají žádnému prostému zákonu v tom, co se týká záření, vysílaného při působnosti daného paprsku. Také zjev Ramanův jest přetvořením záření, ale je zcela jiného rázu. Existuje u všech těles, ve všech stavech. Každé dopadající záření vyvolává vysílání jistého počtu záření nových, spojených s prvním úzkým svazkem; budeme-li pozměňovati vzněcující záření tím, že mu dáme probíhati celým spektrem, jeho souputnice (satelity, družice) věrně je budou následovati. Ne-ní tak snadné vysvětlovati zjev tak obecný přetvořováním chemickým.

Jest pravda, že tato druhotná záření mají jen velmi slabou intensitu, a právě proto nebyla objevena až v době nejnovější; ale to pranic nezmenšuje jejich theoretickou důležitost; jsouť věrnými zpravodaji o vztazích mezi světlem a hmotou. Co se týká mechanismu tohoto tak obecného přetvořování, jest pravděpodobno, že vyplývá z kombinace mezi vzbuzujícím zjevem periodickým

a periodou vlastní molekule vzbuzené; zjev objevený Ramanem jeví se takto jako přímá pomůcka k určování vibrací různých druhů molekul.

*

Hle, jak jsme se odchýlili od toho, z čeho jsme vyšli, od vysvětlení nebeského blankytu, a dále ještě od rozptylu světla, jenž nám činí viditelnými předměty, jež nás obklopují. Vraťme se k tomuto zjevu sice obyčejnému, ale neskonale složitému.

Zřídka kdy máme na své sítnici přímý obraz pravého zdroje světelného; za jasného nebe nemůžeme snést přímý obraz slunce a v umělém svícení technické usilují o to, aby zastřeli lampy a tak odklidili s našeho zorného pole příliš ostré světlo, jehož obraz by jen zraňoval naši sítnici a nepřinášel by žádné výhody. A tak přijímáme jedině světlo rozptýlené. Podle případů tento rozptyl může býti velmi různého druhu.

Předně přetvořování záření, fluorescence nebo zjev Ramanův nehrají v tom skoro žádnou úlohu; osvětlíme-li místnost světlem jednobarevným (což jest poměrně snadné, použijeme-li lampy se rtuťovými výpary), všechny předměty nám vracejí světlo téhož druhu, a vidíme, jak mizí všechna různá zbarvení, jež tvoří půvab našich zřecích dojmů. Jsouce osvětleny světlem bílým, tytéž předměty jeví se různě osvětleny, nikoliv proto, že tvoří různá vyzařování, nýbrž proto, že každý pohlcuje a rozptyluje nestejně různá záření, v počtu ne-

konečném, jež skládají bílé světlo. Tělesa jsou zbarvována selekcí, a ne tvorbou nebo přetvořováním. Ale jakým mechanismem se děje tato selekce? Možno říci, že, aby se všechno vysvětlilo, celá věda optiky by byla zúčastněna.

Často je to zjev povrchový, bez rozptylu, znatelného do hloubky. Měď jest rudá, zlato jest žluté, stříbro jest bílé; to záleží na nestejně odrazivé moci jejich povrchů pro různá záření. Barva trvá pro povrchy hlazené tvoříc dokonalá zrcadla; účastenství v tom má jenom povrchová mázdrčka (povlak, kůžička), neboť hloubka, do níž světlo může vniknouti v kov, nedosahuje ani jedné desetitisíciny milimetru. Důsledek toho jest, že skoro nekonečně tenká vrstvička kovu má tytéž vlastnosti jako kov massivní, a právě proto předměty z kovu obyčejného, pozlacené nebo postříbřené, mohou poskytnouti illusi kovu drahého, aspoň na tak dlouho, pokud povrchová vrstva není porušena.

Též však rubín jest červený; ale toto zabarvení jest způsobeno zcela jiným mechanismem. Příčinou není povrch, ale účinek objemu. Dobře broušený rubín představuje rovné stěny, na nichž se světlo odráží; tento odraz nesleduje jiných zákonů než jak se děje na povrchu skla, a nezpůsobuje žádné zbarvení. Rudé světlo, jež nám vysílá rubín, pochází přímo z vnitra, z celé massy kame-
ne; je to světlo rozptylované v objemu, jako světlo, jež způsobuje blankyt nebeský; jest rudé zje-

vem pohlcovacím, protože prošlo značnou tloušťkou hmoty, a to jest na tolik pravdivé, že hodně tenký plátek drahého kamene nemá žádného zbarvení. Pravý molekulární rozptyl vstupuje bezpochyby z části do tohoto světla, jež nám jest vysíláno kamenem, ale vstupuje tam zvláště ze světla, rozptylovaného malými znečišťujícími částicemi, jež obsahuje krystal, malými nepravidelnostmi jeho krystalisace, takže tyto nedokonalosti, jež překážejí tolik fysikům v jejich pokusech, přispívají ke kráse a k ceně klenotu. Tvrdí se, že umělé rubíny rozeznávají se od přírodních tím, že nemají tolik nedokonalostí kamenů přírodních; jinými slovy, kameny nepravé jsou *příliš dokonalé*, aby se směly nazývati krásnými. Neodvážuju se příliš vydávati se v dobrodružné výpravy na této půdě, kde se setkávají zájmy fysiky, esthetiky a módy; zdá se mi však přece velmi možným, že toto vysvětlení jest správné, a že příliš dokonalá krystalisace zmenšuje rozptyl v masse a následkem toho lesk kamene.

Obdobným mechanismem jest červená třešeň, zelený list; jsou červené nebo zelené jako moře jest modré, nikoliv povrchem, nýbrž massou, s tím toliko rozdílem, že u moře je to hloubka sta metrů, jež má v tom účast, a u plodu milimetrová tloušťka slupky s dužinou. Ba i vrstvy barev, nanášené v malbě chovají se nejčastěji obdobným způsobem.

Ale v jiných případech, a v těch nejkrásnějších,

mají slovo jiné zjevy optiky, a to ty nejdelikátnější.

Příčinou krásného duhovění perleti jsou z části jemné proužky na povrchu, tak vedle sebe stěsnané, že je jich sto na šířce jednoho milimetru; způsobují odrazem tytéž účinky jako ony *mřížky*, s velkou námahou dosažené, jichž fysikové používají k rozborům světla. Jest možno dostati z perletě na nějaké plastické látce otisk, jenž přijímá vzhled duhovějících barev, a tento prostý pokus ukazuje dobře, že příčinou tohoto vzhledu jest vlastnost povrchu.

S barvami tenkých vrstev, jejichž studium v laboratoři hrálo tak velkou úlohu v historii optiky, setkáváme se v mýdlových bublinách a v krásných zbarveních jistých skvrn olejových na vlhké půdě; ale příroda skýtá často tyto tenké vrstvy ve formě složitější, složené z pravidelného narovnání (nakupení, navrstvení) tenkých vrstev, uskutečňujíc mikroskopické pláště loupavé jako u cibule. Příčinou bohatě kovově barvitých odlesků krovek jistých brouků jest právě taková struktura; totéž vidíme u fotografií v barvách, pořízených krásnou interferenční methodou Lippmanovou.

Mnohdy se všechny tyto zjevy kladou na sebe, dávajíce nejvzácnější efekty. V perlách máme podle všeho účinek mřížkový povrchovým proužkováním, účinek lístků nad sebe kladených jako u cibule, z nichž se skládá obal, a rozptyl v celém ob-

jemu, způsobený malými nedostatky v stejnorodosti; zřejmě takový soubor nelze tak snadno napodobiti, úplně rozřešiti a tak tajemství perly proniknouti.

Takto nám příroda skýtá v malém objemu všechny komplikace. Chceme-li vysvětliti vlastnosti pískového zrnka, celá fysika jest v tom účastna a všechna věda fysiků vždy k tomu nestačí. Řád objevů, to třeba přiznati, jest z velké části řízen náhodou; hned objev učiněný v laboratoři dává klíč k vysvětlení některého přírodního zjevu; ale obráceně pozorování toho kterého přírodního zjevu, žádost jej pochopiti, vede k odkrytí obecného a nečekaného faktu, mnohem většího dosahu než dosah faktu zvláštního, který jsme chtěli vysvětliti.

Fysika, často se říká, jest především vědou pokusnou. To jest pravda jen z části. Laboratoř a příroda se doplňují; pravý fysik je stejně zná, v obou stejně pracuje.

Původně 1. března 1929.

CH. F.

STEFAN GEORGE

Narodil se 12. července 1868 v Büdesheimu v Hessích. Přední moderní lyrik německý. Pochází z katolické rodiny původu částečně francouzského. Jsa hmotně a společensky nezávislý, mohl se výlučně věnovati studiím a literatuře. V Berlíně, Paříži a Mnichově studoval filosofii, dějiny umění a literatury, podnikl obsáhlé cesty po střední a západní Evropě, při nichž déle se zdržel a nejsilnější dojmy prožil v Paříži, Londýně a v Holandsku a navázal hojné styky s francouzskými, anglickými a holandskými umělci. Žil pak střídavě na Rýně, v Berlíně a Mnichově.

R. 1892 založil v Berlíně s přáteli, mezi nimiž jsou básníci H. von Hofmansthal, M. Dauthen-dey, O. M. Schmitz, K. Vollmoeller a K. Wolfskehl, časopis »Blätter für die Kunst« (posud 7 sv.), vydávaný jen pro uzavřený kruh čtenářský; list, z něhož výbor vyšel ve 2 sv. r. 1899 a 1904, stal se střediskem básnických symbolistů německých.

Také básnická díla Georgeova vyšla původně jen v malém počtu exemplářů, se svéráznou orthografií a v umělecké úpravě spřízněného malíře M. Lechtera, a teprve od r. 1899 stala se přístupna i ostatnímu čtenářstvu.

Pořad jejich iest:

Hymnen, 1890;

Pilgerfahrten, 1891;
Algabal, 1892;
Die Bücher der Hirten- und Preisgedichte, der Sagen und Sänge und der hängenden Gärten, 1895;
Das Jahr der Seele, 1897;
Der Teppich des Lebens und die Lieder von Traum und Tod mit einem Vorspiel, 1900;
Die Fibel, Auswahl erster Verse, 1901;
Der siebente Ring, 1907.

*

Lyriku doplňují mistrovské překlady básnické:
Die Blumen des Bösen z Baudelaira, 1901;
Zeitgenössische Dichter z francouzských symbolistů a anglických praeraffaelitů, 1905, ve 2 sv.;
přebásnění Dantovy »Božské komedie«.

*

George vydal i svazeček prózy:
Tage und Taten, 1903.
Pak tři výbory, které objasňují poměr nové školy k předchůdcům:
Stundenbuch aus Jean Paul, 1900;
Auswahl aus Goethe, 1904;
Das Jahrhundert Goethes, 1905; je to anthologie německých básníků XIX. věku.

*

George, vyšed od francouzského symbolismu a od anglických básníků doby Viktoriiny, odvrhl

básnický princip v Německu skoro všeobecně platný, že lyrika má býti nejjednodušším výrazem života citového, že básnická řeč není více než pouhý prostředek a nikoliv též objekt umělcovy práce. Opíraje se naopak o domácí vzory Goetha ve stáří, Hölderlina, Platena, Hebbela lyrika, George a jeho kruh kladou zvláštní váhu na básnickou formu, na její barevné a plastické hodnoty, na přísnou, až hieraticky ztrnulou bezvadnost obrazu, verše, rýmu.

Leč Georgeovi není báseň jen uzavřeným, takřka klenotnický vybroušeným a vyciselovaným šperkem, pouhým důkazem svrchovaného umění slova, nýbrž i symbolem výjimečných stavů duše sensitivné, vybraného zření krajinného, přejemného, dojmového života uměleckého a výlučného smýšlení aristokratického. George jest rozhodně větší umělec než básník; jeho citové zdroje jsou slabší než jeho schopnost stilová. Nesporno však jest, že pro německou lyriku Georgeův směr má význam obrodný.

ARNE NOVÁK

L. KLAGES, *Stegan George*, Berlín, 1902.

Kuno ZWYMANN, *Das Georgesche Gedicht*, Berlín, 1902.

Franz DÜLBERG, *Stefan George. Ein Führer zu seinem Werke*, Mnichov a Lipsko, 1908.

Jan KREJČÍ, *Studie z novější literatury německé*, Praha, 1904, str. 115—135.

STEFAN GEORGE

Básník v časech zmatků

Památce hraběte Bernharda Uxkulla.

*Básník je v tišším proudu času prý
křidlaté dítě, sladce snící nahlas
a vnášející krásu v denní shon.
Když se však zlobou chmuří povětrí,
zabuší osud mocným kladivem —
zní on jak drsný kov a zkoušen jest . . .
Když všichni oslepli, on vidoucí
nadarmo nouzi ohlašuje . . . Může
výt Kassandřino varování domem,
dav zešílevší vidí jenom jedno:
hle kůň, hle kůň! a chvátá ve svou smrt.
Křik prorokův pak atsi Boha hněv
hlásí, a příchod Ašurových tlup,
jež vyvolený národ porobují:
má moudrá rada zprávu jistější.
Smějte se kárce, uvrzte ho v kobku!
Když Svaté Město obklíčeno jest,
ve zmatku pádí měšťané i vojsko,
krvavě rvou se knížata i kněží
o pouhé koště, co již venku padá
tvrz nejsilnější: On pak vzdychá mlčky.*

*Když dobyvatel v požáru a v plenu
vtrhne a ženy, muže otročí,
část jedna vztekla vlastní vinu svou
svaluje na jiné, a druhá část
znavena strádáním se rotí kolem
drobtů, jež drzá ruka vítěze
jim hází. Tancem, hrou a výskotem
se ohlušuje. Třetí hryže kost
a nepouští: On cítí zpovzdálí
sám všechnu bídu, všechnu potupu.*

*Jdi ještě jednou k hoře, k duchům svým,
přines nám útěšnější slovo spásy
ze strasti této! . . . stařec hovoří . . .
Co s hlasem nebeským, kde není ucha
ani pro prostý vtip? Co počít s řečí
o duchu tam, kde všem je společný jen
pud koryta? Kde spílaje cech cechu
svůj rozeschlý už koráb doporučí,
jenž bídne ztroskotal, — záchranu hledá
v množení tlachu? Nejchytřejší bájí
o nové stavbě se starými hříchy
a radí: zdrobňte se v červy, aby
hrom ušetřil vás, blesk vás nezahléd . . .
Celý kmen živých, jenž se bral tak slepě
blouděním dlouhým, bude modlám svým,
jež vrhají jej v prach a ponížení,
kdykoli zalhou, dále podkuřovat.
Ten svého bytí zákon nejvyšší,
ten vše, čím pevně trvá, zapomněl již,*

*nevěří v Správce, nedbá Smiřitele,
chce lstí se ze své sudby vymanit.
Ba, tvrdší rádlo musí zbrázdit roli,
ba, hustší mlha musí clonit vzduch . . .
Ten nejsilnější zásvit z mračné tkáně
na současníky padne teprv, až
to všechno, co řeč mluví, vezme ruka,
aby se proti zkáze zaštitila —
Pak se sebe ať rudé, modré, černé,
vybledlé, sešlé cáry vlajek střese
a dnem i nocí myslí na Soumrak.*

*Než. Pěvec dbá v svých nárcích prorockých
by neshnil čis, by nezdušil se klíček.
On dmýchá svatý žár, jenž přeskakuje
a těla tvoří si; z knih vynáší
přísliby předků, které nezklamou,
že vyvolenci nejvyššího cíle
se napřed musí pouští brát, že jednou
malého kraje srdce spasí svět . . .*

*A v nouzi nejvyšší, když naděje už
zhasnouti hrozí: tu zří jeho zrak
jasnější příští. Nejdřív pro něj vzchází.
Už nezasažen rujným tržištěm,
plytkými mozky, jedovatou cetkou,
zocelen klatbou zlořečených let,
rod mladý, který člověka i věc
zas změří měrou náležitou, krásně
a vážně rád své jedinečnosti,*

*vyhýbaje se poušti ješitnosti
i bahnu vylhaného bratrství;
jenž vyplivne, co křehké, mrzké, vlašné;
jenž jediného Muže síly zplodí . . .
Ten strhne okov, smete na rumišťe
prohnílý řád, požene bičem domů
ve věčné právo, kde zas velké velkým,
pán zase pánem, cech zas cechem, připne
pravdivý symbol na korouhev lidu,
povede v bouři signály zlých věštev,
červánků časných řad svých věrných k dílu
bdělého dne a vzštípí Novou Říš.*

Vábení vod

*Láskami, žalostmi, úzkostmi jati,
schylte se, uchylte v měkký náš klín!
Pokoj vám vrátí a lehkost vám vrátí,
rameny, slovy váš obejmě stín.*

*Lasturná těla a korálná ústa
v plovoucím paláci plynou a zní,
vlasy, v něž řasa a sítina vrůstá,
klesají v hloub a zas noří se z ní.*

*Modravé svítilny zraků, jež vlnou,
bortivé dříky, jež unášejí vír,
houslově táhlou a chvějivou vlnou
ztišeny budou pak v dumavý mír.*

*Až vás to snění, to pění pak znaví,
jakož i poklidných radostí proud,
pocel vás zasáhne: pouta vás zbaví,
po vůli budete kroužit a plout.*

Pobřeží

*Ach odvrátme se od těch vodních plání!
Neb těch, byť stokrát chtěly, vzpurně burácely,
nerozchví plachých racků plavný vzmach,
ty před siností nebeskou se sklání.
Dost nalhali jsme se už v jitřních tmách.*

*Tam k rybníkům, jichž zeleň leknín moří,
kde stulík s rakosinou v svůdnou spleť se vinou,
a věčné šero kde se zbožně tmí!
A labuti, jež tajemně se noří
ze zátok, jsou náš průvod svatební.*

*Slast unáší nás z ledového kraje:
tam cizokrajné květy, kde žhne běl tvé pleti —
jak řeka květná plyne tělo tvé;
pak z houštin, jichžto ševel v souzvuk taje
se stane palma, mandloň, aloe.*

*Já před davem vždy prchal ke snu svému,
do dálky hmatal zanícenou dlaní
a sám a čist jsem s hvězdou v nebes lemu
rozmlouval o svém prvním mladém klání.*

*Květiny vzkvetlé z bohatého žití
na zlaté obroučky jsem vinul v pýše.
Jinochu, jemuž v dáli světlo svítí,
žal dozníval tak slavnostně a tiše.*

*Údoly bohů, kde se řeky kroutí,
já nechal v kraje vznešeného mravu,
tam na jih, duši vydati se poutí,
kde mučednická smrt jí věnčí hlavu.*

Poslední věrný

*Ten Jeden ještě mimo zem,
tož vlast je pro mne pusta též.
Jak cizinec v ní přebývám
u houfců svého krále.*

*O slast a slávu nedbám nic
jak ostatní, a čekám jen
po celé léto, přes zimu,
až král můj zavolá mě.*

*A víc-li už se nevrátí,
do služby zpět mě nevezme —
jedno mi dává směr a cíl:
umřítí se svým králem.*

Výroční den

*Ó sestro, vezmi z šedé hlíny džbán,
mne doprovod! Vždyť nezapomnělas,
co štípily jsme zbožně opětovně.
Dnes sedm let, co slyšely jsme o tom,
když u studny jsme se oslovily:
nám ženich zemřel oběma v týž den.
Teď půjdeme a z pramene, kde stojí
na lučinách smrt s dvěma topoly,
v džbán z šedé hlíny navážíme vody.*

Z němč. Václav Renč

R. Lepsius: Stefan George.

VLADIMÍR VOKOLEK

OTROCTVÍ MYSLITI

(VIA COGITANDI)

Odpověď na list pana J. F., v němž mému věnování Prvního blahoslavenství: „Jsme dohnání k otroctví mysliti“ (podle Villiers de l'Isle Adama) odpovídá: „sám za sebe chci mysliti, abych tolik otroctví nezakoušel“ — v kteréžto disharmonii vynikne teprve plný souzvuk našeho myšlení a tudíž i závěrečný akord Prvního blahoslavenství, který této essayi chyběl.

V jednom smyslu jest mysliti otroctvím, v druhém vysvobození z otroctví a přece oba smysly, naprosto si odporující, mají asi jeden a týž smysl, který je vyslovitelný ne v řeči, ale v polohách řeči, neboť naše řeč mluví takto: tak a tak to jest a tak to není o téže věci — a smysl není v rozdělení (odtud omyl mnohých vědců — realismu), ale v jednotě paradoxu. Proto vyslovíme-li nějakou myšlenku, tvrzení, ihned — nejsme-li otupení výchovou »systémů« — vyvstane nám před očima protipohyb, opak této myšlenky, zvrát, abychom byli stále ve stavu vyvrácení — ve stavu váhání — což asi by bylo nejlepší definicí »mysliti«, kdyby to mohlo být definicí: váháme. Nechceme-li ztrnouti v svém myšlení, jest třeba váhati, vážit obě hodnoty na miskách, které jsou v neustálém proti-

pohybu na jedněch vahách. A tak tam, kde pedanti vědečtí budou mluvit o »myšlení plném rozporů«, tam duchové ještě svobodní budou mluvit o myšlení v jednotě vah. Toto zná dobře Yeats, který zase přirovnává »mysliti« k souboji svého Já se svým Protijá (antithetické Já). Ovšem jako v prvním případě pedantů ustrnulých (zatížených předsudky tak, že leží bez hnutí na dně své jistoty systémů), tak i v druhém případě váhajících v rozporech, může být stejné nebezpečí: jestli je to vše jaksi pro sebe sama, mysliti, abychom myslili, jestliže v tom nejsou hry skutečného života, ale hra pro hraní, hašteření se životem pro hašteření samo. A opět naše řeč je neschopna vyjádřit se jinak než v paradoxu: totiž, myslíme-li životně, hašteříme se (váháme, či šermujeme proti sobě), abychom se *nehašteřili* (neváhali — našli rovnováhu, nešermovali — došli smíru). Tyto věci nutno vycítit, tyto věci, které se zdají totožnými (totiž: hašteříme se se životem pro hašteření samo a hašteříme se, abychom se nehašteřili) a přece jsou v naprostém opaku k sobě. První směřuje k bludu, druhý k pravdě.

V jakém smyslu chápu »otroctví mysliti«, což bylo napověděno v závěru Prvního blahoslavenství: »člověk vzdělaný i při modlitbě myslí«? Vyšel bych ze života (odkud jinde?) a to z lásky: slýcháme často rozumné paní, které už jsou matkami dospělých dcer: chtěla bych se vrátit do dívčích let své dcery, ale abych měla její rozum (to

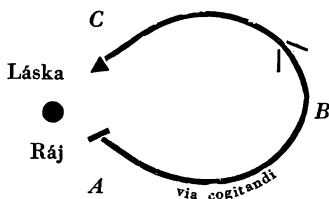
jest její mladý nerozum). A slýcháváme často nerozumné paní: chtěla bych se vrátit do dívčích let své dcery, ale abych měla *svůj* rozum, který jsem nabyla lety (to jest *svůj* starý nerozum). Proč v prvním případě (druhý necháváme bez povšimnutí) se chtějí vracet do »mladého nerozumu« zkrátka do let svého mládí? Aby se vysvobodily z otroctví mysliti do svobody lásky. Neboť v oné krásné době horoucího mládí nemyslíme, ale milujeme. A každý z nás dokazuje historii vyhnání z ráje: je vypuzen z lásky (někdy doslova — první zklamání) do vyhnanství na cesty »mysliti« — *in vias cogitandi*. Touto cestou mysliti prodlužujeme a udržujeme již jenom vzpomínku na lásku — jsme rozumní (morálka). V tom smyslu možno mluvit o jistém vysvobození v našem otroctví, o jistém usměrnění v našem vyhnanství. Ale jak ubohá náhražka lásky! Ale jest to nezbytno!

A přece i tato cesta mysliti, tato *via cogitandi* každého z nás jest cestou z lásky do lásky, jest vyhnáním i návratem zároveň, směrem »od« i »ku« zároveň, kletbou i požehnáním zároveň, a vrcholem tohoto putování »myšlení« bude tu na zemi asi ono svrchované poznání, ono eureka, které se kněz modlívá na Bílou sobotu: O FELIX CULPA!

V Prvním blahoslavenství jsem toto opomněl; opomněl jsem tímto zvoláním zbořiti celou stavbu této essaye, jak by se slušelo, aby bylo dokázáno vše, co dokázati jest posléze — marnost našeho

putování a myšlení, nicotu našich staveb a řečí; abych dokázal *vše*, dokazuje *nicotu*. Neboť v Prvním blahoslavenství se usilovalo, snad příliš, o něco, co je ztraceno. Řeklo se tam: chudý duchem jest na tom o celou délku života lépe, protože nemá poznání tohoto světa, kterýmžto poznáním je poznání hříchu. Neboť všechno naše poznání jest z hříchu a poznání hříchu. A nyní to obrátím a vzkřiknu vášnivě: o felix culpa! A hle, chudý duchem je na tom o celou délku našeho života hůře. A obě věty — ano ano, ne ne — nemají smyslu každá zvlášť, ale v onom disharmonickém (co je disharmonické, když neslyšíme celek?) zladění — paradoxu.

To jest »via cogitandi« a jsem teď na rozpaku, mám-li říci, zda je otroctvím či svobodou, zda je kletbou či požehnáním, zda je vůbec myšlením či viděním, rozumem či citem. Schematicky bych to nakreslil takto:

Vycházíme-li z lásky (ráje), přicházíme již k ní. Jdouce od ní, vracíme se již k ní každým krokem. Jest jenom jednoho třeba: *žiti*. A všechn blud

myšlení a života vůbec spočívá v tom, že ustaneme v cestě. Kdesi, třeba v bodě B, rozbijeme stan a vyhlásíme samostatnost cesty (správně řečeno úseku cesty, který klamně vyhlásíme za cestu celou) a tato samostatnost je naprostým otroctvím. Je to blud intelektualismu. Cestu, která vede k něčemu, vyhlásí za samoučelnou, která vede k spáse, za samospasitelnou, k cíli, za cíl sám atd. Toto osvobození je tyranie ve jménu »svobody ducha«. Z tohoto intelektualismu mám hrůzu, z tohoto myšlení »osvobozeného« ducha, které je otroctví. A odtud ono Baudelaireovo »s'ennivrons nous« tak typické jeho době, jako první protest proti počínající se autonomii intelektualismu, jako první projev svobodného ducha po osvobození. Třeba též citovat Rimbauda:

*Des humains suffrages,
Des communs élans,
Donc tu te dégages:
tu voles selon.*

(Éternité).

Tedy »s'ennivrons nous«! Jenom ve stavu opilém jsi šťasten unikaje pocitu zotročení a ztrácí se v oparu vína vědomí viny. Ale bohužel zda nepřichází vždy vystrážlivění? I žijeme toto štěstí jako nemožnost: není možno zabrániti vystrážlivění. I nesouhlasím s opilými.

Není se třeba nám opíjet, říkají jiní, neboť nepocítujeme zotročení ani vědomí viny. Bůh nás vykoupil na kříži a »dosti za nás vytrpěl«. I nesouhlasím se střizlivými.

Opíjeme se, abychom nevěděli, co činíme. Neboť Bůh odpouští a odpouští nevědomým kol svého kříže, říkají jedni.

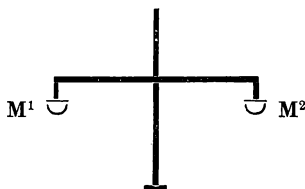
Buďme střízliví, abychom dobře činili Pánu a neuráželi ho naší nevědomostí, neboť nevědomost jest hříchem, říkají druzí.

Jedni procitají za chvíli do vystřízlivění, druzí upadají za chvíli do opilosti svého střízlivého rozumu. Jedni mají poznání svého hříchu a upadají do střízlivé bídy, druzí nabývají poznání své nevinnosti a upadají v opilost pýchy. A nakonec není mezi nimi rozdílu: opíjejí se. Jedni svým zoufalstvím, druzí svou jistotou.

Jedni i druzí jsou však typy («my se jen přibližujeme k jednomu či druhému» řečeno ve smyslu věnování P. B.), jsou miskami na našich vahách a my v nich váháme — uvažujeme — vyvažujeme Sebe — nezachytitelnou rovnováhu. Řečeno hudebně: jsou disharmonickým souzvukem naší osobnosti, souzvukem, jehož snad nikdy zde neuslyšíme. Váháme sebe a ladíme sebe v nich. Tedy opět: jsme sami v paradoxu. Jsme sami v neustálém váhání hledající sebe (rovnováhu) a neznající sebe, ale *tušíce* sebe, onu rovnováhu, která není z tohoto světa a na tomto světě jako naše zlaďení není... A v tomto *tušení jsme!* Neboť náš smysl je vzhledem k nedostižné rovnováze, či zlaďení, nikoli vzhledem k jedné či druhé misce, která váhá. Nejsme tudíž v rozporu dvou (starý dualismus), ale v jednotě tří: dvě misky a rameno

— tedy v trojjedinosti vah. Toto snad první pochopil Pascal, který nás »nenechává nikdy v klidu« a který by odpověděl na ony dva typy: dejte ty dva dohromady a bude z nich teprve někdo. Neboť: každý chyboval v tom, že neměl povahy druhého . . .

Schema trojjedinosti vah:

Jak schema cesty tak schema vah jsou totéž. Je to táž »via cogitandi« jenomže v jiných polohách. Neboť naše chůze jsou váhy. Ale naše putování v prvním Očekávání je zcela jiné než naše putování teď, v Očekávání druhém. V druhém očekávání již nepadáme jako lidi v prvním, jsouce vyvážení. Váháme a hledáme Rovnováhu již vyváženou, Rovnováhu, která tak hluboce zakolísala v zahradě Getsemanské, aby nás vyvážila na Kříži. A náš hřích jako by byl již nadlehčen něčím. Jakobychom cítili hřích, dopouštějíce se ho, který je již odpuštěn, vyvažován již závažím na druhé misce. Jako bychom cítili ne tíhu hříchu, ale tíhu odpuštěného hříchu. A ačkoliv se to zdá totéž — tíha! — jest to naprosto v opačném smyslu.

Tak jako není bolest v prvním očekávání a bolest v druhém (opět: bolest!) stejná, není i tíha stejná. Tíha v prvním očekávání byl pád, tíha v druhém je pohyb vah — klesání misky zatížené hříchem v *naději* na vyvážení: v naději závaží na misce druhé, kterou vždy pocítujeme (tušíme), přemáhající jeho (t. j. závaží) odpor.

A není člověka, který by, ne již padl, ale klesl tak hluboko, že by nepocítoval odpor, který mu klade závaží na druhé misce, že by dokonce přemohl tento odpor, že by byl těžší, silnější. A není člověka, který by nepocítoval zároveň tíhu svého hříchu i tíhu naděje (závaží na druhé misce), již přemáhá a kterého ona přemáhá — tedy vzájemné přemáhání v neustálé naději na vyvážení: odpuštění.

Taková jest tedy moje »*via cogitandi*«. Ale co to tedy jest? ptáte se již netrpělivě, slyšíce stále »tak a tak to jest« a hned na to »tak a tak to není« o téže věci. Nemohu než skončit, čím jsem začal: ano ano, ne ne; neboť vše, co tu můžeme říci, jest: neříci *nic*.

Bože, ty dejž nám...

*Bože, ty dejž nám spásu,
ať nevěříme času
a za tebou jen jdem.
Dejž, ať jsme zcela prosti
a ať se v nevinnosti
jak děti tady radujem!*

*A až nás budeš chtíti
z tohoto světa vzíti,
kéž mírnou smrt nám dáš
a kéž nás vezmeš v nebe,
kde uvidíme Tebe,
ty Pane náš, ty Bože náš!*

Matka nad kolébkou

*Spi, sladký hochu, klidně jen,
jsi otci přec tak podoben!
On sice pořád říká cos,
že vůbec nemáš jeho nos.*

*Zas na tebe se díval teď
a na obličej tvůj
a řek': »Je hodně po mně, hled',
jen nos — ten nemá můj!«*

*Mně také zdá se malinkým,
však je to jeho nos, to vím.
Když jeho nos to není prý —
tak či pak nos by to byl, či?!*

*Spi, hochu! V žertu říkat cos,
toť otcův obyčej.
Ty neměj třeba jeho nos —
jen jeho srdce měj!*

Nad hrobem

*Rozsevač zaseje sémě,
hrouda je přijme a za malou chvíli
ze země vyrostě květ.*

*Rád měls jej. Cokoli žití
přináší jinak, ty nedbal jsi toho —
a usnul ti právě on!*

*Co pláčeš nad tímto hrobem
a lomíš rukama k oblaku smrti,
kde je jen rozklad a zmar?*

*Jak polní tráva jsou lidé
a vadnou jak listí! Dní několik málo
tu nosíme cizí šat!*

*Orel navštíví zemi,
však neotálí, setře s křídel prach a
k slunci se navrací zpět!*

Přeložil O. F. Babler.

Sedlák po skončeném soudním sporu

Chvála Bohu, že jsem sedlák a nikoliv advokát,
jenž den ze dne smýšlí na svár a hašteření.

I když jest sebe poctivější, jak nejsou všichni,
přec jen raději vozím svůj hnůj v dešti i ve větru.

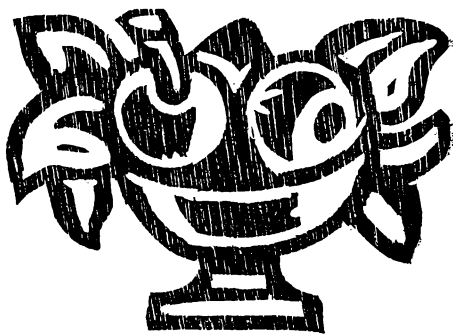
Neb z něho vyrůstá setba bez pomoci soudu; z
ničeho stává se něco jen u mne, u něho z něčeho
nic.

Chvála Bohu, že jsem sedlák a nikoliv advokát!
A pojedou-li zase někdy k němu, ať se mi zlomí
kolo!

Přel. Otilie Pastorová.

Hermann Claudius

B Á S N Ě

Z němčiny H. B.

Předjaří

*Vždy — když se to nejdříve chce stát jarem,
zůstává to co nehlouběji ve mně docela tiše.*

*Nejsem než naslouchající, než ten, kdo naslouchá
a jakoby mně přece mělo být zřetelné,*
samoten

*jak se to nyní ve všech poupatech hýbe
a list od listu jak sám od sebe se roztahuje,*
a pohybuje,

*jak v zemi pod obrovským stromem
mocné kořeny ze svého zimního spánku*

*pomalu procitají, a protahují se: volní!
A jak na poli mladá setba šepotá: To je čas!
To je čas!*

*Skřivani to vědí dobře. Slyšeli veselý zvuk.
Jejich trylky nejsou než ozvěnou toho,*

*co s jásajícím pěním a vyzváněním
ze země nahoru na nebesa nesou*

*před Boží očekávající, zářící tvář . . .
A já na mezi zpíval tuto píseň . . .*

Dva žalmy

I.

*Seděl jsem u otevřeného okna
samoten,
a byl jsem docela sám
doma,
jako bych koldokola
byl jediným dechem na této zemi.
Větrové
přestaly dout.
Mračna
již neputovala.
A les v daleku
stál bez pohnutí a němý.*

*Tu pohledělo na mne to,
nezměrné,
onou JEDNOU tváří,
již jsem dosud neviděl,
pohledělo na mne:
měkce,
usměvavě,
moudře.
Všech slov prázdnota a marnost.
Chtěl jsem se otočit.
Avšak odolal jsem.*

*Tehdy život a smrt
byly pro mě TOTÉŽ.
Nebe a země vtiskli se
do obličeje.
A pak již nebyl ve mně
žádný strach,
a pak již žádná otázka
a žádná poloviční odpověď.*

II.

*Moje duše byla znavená
až k smrti.
Tys ji nyní opět rozveselil,
Svou milostí, Bože.*

*Viz, klečím zde, děkuje,
a darmo hledám,
co by bylo hodno Tvé milosti
ve mně.*

*Vpravdě, my jsme jen,
když Ty kráčíš skrze nás.
A když nás míjíš,
jsme nic.*

*Moje duše byla znavená
až k smrti.*

*Tys ji nyní opět rozveselil,
PANE, Svoji milostí!*

*Dopřej mi děkovati Tobě, Bože,
nevyslovitelnými slovy.
A vy, moji přátelé,
kteří mě vidíte veselého,
jásejte se mnou!*

F u g a

*Lehčí duchové mě kolébali,
když teď s křikem rozpoutali svět.
A tisíce květů
na cestách
k mé noze
se přimykalo.*

*Vběhla země na jakousi jinou dráhu?
Vládnou nepoznané, pomatené bytosti?
Přece jsem mohl
v étheru číst,
které těžké
hříchy jsme spáchali.*

*Dobře, cítím to, duchové jsou dosud na stráž
hluboko ve mně a naslouchají též v jiných.*

*Moje písně
je hledají, a putují
za soudruhy
mé duše.*

*Lehčí duchové mě kolébali,
když teď s křikem rozpoutali svět.
A já cítím,
jak u všech cest
něžné květy
vkrátku leží rozšlapány.*

B á s e ň

*Sám sobě říkám k ospravedlnění:
Král je to, báseň.*

*Král, moudrý, v plné zbroji,
s korunou, hermelinem a mečem.*

*Král, vznešeného kroku a němý,
a ani na okamžik se neohlédne,*

*zda někdo jde za ním nebo ne.
Král je to, báseň,
nesmrtelný. A nesestárne.*

Bardský zpěv

*To je cos jiného: před svým lidem
hlasitým kvapiti
voláním — nebo ticho,
jež v něm je, rozjímati.*

*Sláva hrdinnému hlasateli!
On kráčí cestou železně,
bez váhání. A sama
smrt je mu zavázána.*

*Onen však — hluboko v sobě
naslouchá volání. Jeho srdce
bije pro Věčného. A nesmírná
zdá se mu změna.*

*Sláva hlasateli! Ano, hořká
on je lidu nutnost.
Nezadržitelně, jako stíny mračen,
plyne.*

*Sláva též však neústupnému!
Podzemní jsou všech
proudů prameny, zkoumajícímu
oku věčně neviditelné.*

*To je cos jiného: před svým lidem
hlasitým kvapiti
voláním — nebo ticho,
jež v něm je, v samotě rozjímati.*

Válečná píseň

*Ať tisíce vykrvácí,
naposled jsme zemí.
Cítíme ji jen crčeti,
krev. A jsme zděšeni.*

*I když někdo leží pod květinami,
ztuhlé tělo,
pěkně uložené:
Zemí bude také on.*

*Ti, kdož v poli padají,
vezmou sílu slunce,
vezmou světlo hvězd,
do země ssebou.*

*Dopřej nám, abychom důvěřovali.
Věrná je země.
Co kdy přijala,
vrátí jednou zpátky.*

M á r u k a

*Tam moje levice — nezměnná,
miluji vás, gotická ruko.*

*Z dávna předků přichází sem,
jakoby sama ani mou nebyla.*

*Jakoby již někdo jiný ji zdvihl —
pro čí dobro? k čí chvále?*

*Nevím to, a přec jsi mi,
ruko posvátným breviářem,*

*v kterém já často, osamělý muž,
mohu podivuhodné číst:*

*Jak věci nechtělas,
jak zdvihla ses vzhůru ke světlu,*

*kde nikdo nenapomíná, kde nikdo neodměřuje,
a kde srdce je doma.*

*Tak zůstal můj život za mnou
Ruko, za tuto moudrost děkuji tobě.*

Stín

*Stín mě doprovází.
Je víc a jinak dobrý jak já.*

*Jakoby věděl proč, nač.
Jakoby by měl veliký klid.*

*Netápe ani Sem ani Tam,
a mnohdy je takový, jakoby se usmíval.*

*Vyznám se v něm a nevyznám.
A nikdy jsem neviděl jeho tvář.*

*A až se skončí veliký pochod,
bude stát u mého hrobu.*

Noční píseň

*Vy, tak staré jako já,
hvězdy se mnou zrozené.
Neztratí se ani jedna hvězda —
říká hlas.*

*Stojím nyní v noci,
vidím hvězdy putovat,*

*od jedné k druhé hledím.
A má duše bdí.*

*Rci, kdy přijde hvězda,
jejíž hlas poznám,
a bratrem ji nazvu? —
Ach, rád bych to udělal!*

Notturmo

*V noci, když hledím dovnitř sebe,
krčí se na dně bolest nitra.*

*Její temný pohled obchází.
Co tu jen chceš? — Její ústa zůstávají němá.*

*Tu sípla pomalu z hloubi:
Vysvobod' se! Bud' mými ústy! —*

*Jitro přichází. Patřím naň
jako nějaký zbloudivší poutník.*

Memento!

*Zavřete, keře, svoje zelené plameny
nyní za mými kroky.*

*Hledám se a musím se najít
ve všech svých nejhlubších základech,*

*na oněch neošlapaných schodech,
kde temné hlasy tajně volají.*

*V oněch nebesky jasných dálkách,
kde zvuky harf mě obepínají — —*

*Ach, nade mnou Zdvojeným, nade mnou Ubohým
se nechce žádné ticho smilovati.*

*Vidím se zde. Vidím se tam.
Vidím se na stech místech.*

*A nikdy týž, stále někdo jiný.
Ó běda ti, nestálý poutníku!*

*Nedosáhneš žádným ze svých kroků
vlastního středu své bytosti.*

*Vy keře, zavřete své zelené plameny
nyní nad mou hlavou!*

ALBERT VERWEY

Vzniky

*Roky jdou, já, jenž jsem prvých sedm let
žil ze snů, žil jsem druhých sedm
z věcí: obojí jsem vypsál.
Ze svazků veršů jsem vytvořil jen tento pár.
Kéž sedm dalších je mi přisouzeno
z činů! aby z mého života
též dílo po snech a věcech vyplynulo,
jako věci jasné, jako sny podivuhodné.*

*Tak se zelená keř tmavým snem země,
u pně silný a prostě vzpřímený,
k poupěti, jež potom tiše schází,
však nese květ a plod a setbu: pak odmění
ho smích a život v krásném souladu,
sebe a potomstvo korunuje květnatými korunami.*

Ty s trnovou korunou...

*Ty s trnovou korunou na hlavě,
mrtvolné tváře, jež bleděžlutou nocí
jako plamen září, jaká moc
ti dala takovou krásu?*

*Ty láska bez hranic, již pohanění
posměváčků nikdy nezkalilo, ó, tak mírně
hledíš z mučednického kmene jak na kůru
květiny váží: Boží Synu a Mariin.*

*Plameni utrpení všeho vesmíru!
Zářící bolesti, zkvetlá na Golgatě!
Ó zázraku lásky, jakého dosud nebylo!*

*Mě zasáhla nesmělá kapka krve
jako trojnásobná bolest, a byl jsem hluboce
zahanben,
když jsi na mne patřil: Ach tak blaženě, tolik
sklíčeně.*

Přepsal O. D.

FRIEDRICH VON SPEE
(1591—1635)

Žalozpěv Kristovy úzkosti v zahradě na hoře Olivetské

*Za tiché noci při první stráži
hlas počal si stěžovat;
dával jsem pozor, co říká
s očima přivřenýma.*

*Mladá krev dobrého rodu,
sám, bez druhů,
u veliké nouzi, na polovic mrtev,
v zahradě ležel na zemi.*

*Byl to milý Syn Boží,
svou hlavu měl v dlaních,
bledší a bělejší než měsíc,
kámen by se nad ním smiloval.*

*»Ach, otče, nejmilejší otče můj,
a musím ten kalich vypít?
A nemá-li to již jinaké býti,
nenech mou duši klesnouti!«*

*»Ach, milé dítě, vypij jej rychle,
to je má dobrá rada.
Buď dobré mysli, brzo to překonáš,
musíš to vzít na se.«*

*»Ach, otče můj, nemůže-li to jinak býti,
a musím-li to vzít na se,
tedy chci vypít sám plný kalich,
nemohu ti to odepřít.*

*Mysl a duch jsou však zděšeny,
svého života mám zanechat.
Ó, hořká smrti, má bázeň a tíseň
přesahují všechnu míru.*

*Maria něžná, panenské přirozenosti,
kdybys znala můj žal,
mou bolest trpkou při této cestě,
tvé srdce bylo by již teď rozdráno.*

*Ach, matko má, nejsem přec kámen,
srdce se mi chce rozskočit;
velmi velikou bolest musím převzít,
musím bojovat se smrtí a mučením.*

*Sbohem, sbohem, dobrou noc,
Maria, matko líbezná.
Což tu není nikdo, kdo by se mnou bděl
v této divoké pustině?*

*Kříž mi tane před očima,
ó, běda, bolesti a trýzni!
Na něm budu zítra vyzdvižen,
to drásá mé srdce.*

*Mnoho metel, důtek, škorpiónů
mi buší v uších.
Také mi tane na mysli trnová koruna;
ó, Bože, koho by nemrazila.*

*K Bohu jsem sice volal
v hluboké smrtelné úzkosti,
přesto jsem zůstal zcela opuštěn
bez pomoci i útěchy.*

*Krásný měsíc zajde,
pro žal nebude již svítit;
hvězdy svůj třpyt nedávají,
chtějí se mnou plakati.*

*Ani ptačí zpěv, ani přátelů hlas
není v povětrí slyšet,
jen divá zvěř truchlí se mnou
v kamenech a rozsedlinách.«*

Z němč. přepsal H. B.

O BLAHOSLAVENÉM JILJÍM Z ASSISI, DRUHU SVATÉHO FRANTIŠKA.

22. dubna

† 22. dubna 1262 v klášteře Al Monte u Perugia

(svátek 23. dubna).

K blaženému Jiljímu přišel kdysi jeden bratr.

Nahlédni
hlouběji!

»Otče!«, volal radostně, »otče, přináším dobrou zprávu!«

»Co se stalo, můj synu?«

»Pomysli jen, bylo mi dopřáno sestoupiti v duchu do pekla, a ač jsem se bedlivě ohlížel, nespatriil jsem tam dole žádného z našich bratří!«

Blažený si zhluboka oddychl.

»Věřím ti to, můj synu!« řekl potom. »Věřím ti, žeš tam dole neviděl žádného z našich bratří.«

Pak upadl do vytržení.

Když se zase vzpamatoval, řekl:

»Bratře, bratře! Skoro se obávám, žeš nesestoupil dosti hluboko, až tam, kde jsou mučeni oni nešťastníci, kteří bez dobrých skutků a aniž zachovávali řeholi nosili toliko šat menších bratří. Bratře, podruhé nahlédni hlouběji!« —

»Otče!«, řekl bratr Jiljí jednoho dne svému řádovému generálu, učenému svatému Bonaventurovi, »otče, Bůh vám uštědřil mnoho darů. Ale

To nejvyšší.

my nevědomí, nevzdělaní lidé, kterým se nedostalo žádného učeného vzdělání, co my činiti můžeme, abychom došli blaženosti?«

»Kdyby Bůh,« odpověděl serafický učitel, »nebyl dal lidem žádné jiné milosti nežli tu, aby Ho milovali, bylo by to dosti.«

»Což může neučený člověk Boha právě tak milovati jako muž učený?«

Tu řekl ten veliký učitel chudému bratrovi: »Bratře, leckterá stará babička může Boha více milovati nežli magistr theologie.«

Teď už se Jiljí neudržel. Přemožen radostí běžel dolů do klášterní zahrady a volal do města: »Matičko, stará matičko, slyš: miluj Boha, a můžeš se státi větší nežli bratr Bonaventura!«

Potom opět upadl do vytržení a zůstal tři hodiny nehybný. —

»— Vida pak Ježíš zástupy, vstoupil na horu a když se posadil, přistoupili k němu učedníci jeho: i otevřev ústa svá, učil je řka: Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich jest království nebeské!« (Matouš 5, 1-3.)

Z knihy „Wahre Gottsucher“
od P. Hildebranda Bihlmeyera O. S. B.
přel. Fr. Pastor.

Karel Vossler

ŠPANĚLSKÝ TANEC SMRTI Z POČÁTKU SEDMNÁCTÉHO STOLETÍ

Motiv tance smrti v básnictví a výtvarných uměních středověku a renaissance byl již často přezkoumáván (*Fehsem, Stammlerem, Buchheitem, Ursprungem* a jinými). Pro naši úvahu stačí odkaz na malou poučnou práci Wernera Mullerta: *Sur les danses macabres en Castille et en Catalogue* (Revue hisp. 1933, 81 svazek). Z této práce vidíme, že ač se Španělé tak horlivě oddávají tanci a rozmanitým tragikomickým hrám s myšlenkou smrti, přece tento motiv nevznikl u nich. Přejali jej z Francie, příležitostně patrně také z Holandska a Italie. Teprve později, když tanec smrti opustil obvyklé schema kruhu společenských stavů a stupňů věku, když smrt počala každému člověku hráti jeho vlastní písničku, teprve potom se zmocnil fantasie Španělů a přiměl ji k volnějším objevům.

Pozoruhodným příkladem je nám uvedená scéna z divadelní hry, která se patrně právem připi-

suje Tirsovi de Molina: »*La Condesa bandolera, o la Ninfa del cielo*«, uveřejněná *E. Cotaleroyem* v devátém svazku *Nueva biblioteca de autores espanoles*, Madrid 1907, str. 438. Hra vykazuje mnohou vnější a vnitřní podobnost s Tirsovou nej-mocnější básní »*Condenado por desconfiado*«. Dů-vody, které byly uvedeny, aby tomuto skromné-mu Mercedarierskému mnichovi byla upřena prá-vě jeho největší díla, »*Burlador*«, a »*Condenado*« a jak barokně zázraků dychtivá, tak hlubokomy-slná hra »*Nebeská nymfa*«, připadají mi po zralém zkoumání málo přesvědčivými. Děsivý tanec bláz-nů kolem studně smrti, který se objevuje ve vidě-ní hrdinky na konci druhého jednání, unikl dosud pozornosti vědců, kteří se tanci smrti zabývali. A také si nevzpomínám, že bych v jiných vyličeních tance smrti našel studnu smrti jako střed dění. Kde mohl Tirso přijíti na tento nápad?

Ctějí-li Španělé označiti nějakou věc za napro-sto ztracenou a zapomenutou, říkají ještě dnes: »*cayóse en el pozo*«. Jest to rčení, které přišlo do Španěl patrně z téže země jako tance smrti, tedy z Francie.

Ostatně studna, jako vchod do říše smrti, pod-světí a zavržení byla odedávna běžnou předsta-vou v západních i východních zemích. V 54. žal-mu, 24. verši, stojí: *Tu vero Deus, deduces eos in puteum interitus*, a v 68. žalmu, verši 16.: *Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me*

profundum: neque urgeat super me puteus os suum«. Potom ve Zjevení Sv. Jana IX., 1. a násl.: »*Et quintus angelus tuba cecinit: et vidi stellam de coelo cecidisse in terram; te data est ei clavis putei abyssi. Et aperuit puteum abyssi, et ascendit fumus putei, sicut fumus formacis magnae, et obscuratus est sol et aër de fumo putei; te de fumo putei exierunt locustae in terram.*«

Obraz uzavřené, zapečetěné a náhle se otvírající studny, z níž vychází dým, zápach, kobylky a podobné, byl přejat středověkými viděními onoho světa. Nacházíme to ve *Visio S. Pauli*, ve *Visio Drihthelmi*, ve *Visio Tundali* a v *Tractatu de Purgatorio S. Patricii*. Tam stojí: *Dixerunt militi Demones: Iste flammivomus puteus inferni est introitus*« (viz K. Warnke: *Marie de France, Das Buch von Espurgatoire S. Patrice*. Halle 1938, str. 90 a násl. a str. XIX).

Na druhé straně se však visionářský obraz hrůzy *Puteu* stal již ve starokřesťanských spisech vykladačů bible a kazatelů běžným pojmem. Biskup Hilarius z Poitou vykládá »*puteus*« výše zmíněného místa žalmů jako »*infernae mortis sedem*« (*Tractatus in Psalm. LXVIII, 15*).

U Augustina, *Epist. 173, 4* čteme: »*modo quod te in puteum, ut morereris, misisti*«. Dopis je psán jednomu Donatistovi, který tvrdošíjně setrval v mylném učení, říkáje: »*Sic volo errare, sic volo perire*«. Augustin chce zachrániti vzpírajícího se

z této studně nebo také vod omylu a duševní smrti. — V Eucheriových »*Formulae spiritalis intelligentiae*« staví se Diabolus, Infernum a Puteus rovnocenně vedle sebe. Petr Chrysolog klade ve svých *Sermones* »*vitae fons*« proti »*puteus mortis*«. Za tyto a další odkazy děkuji Thesauru linguae latinae v Mnichově.

Je pravděpodobné, že tato a jiná místa byla známa theologicky dobře vzdělanému bratru Gabrielu Téllezovi. Mimo to je třeba uvážiti, že slovo *puteus* na své dráze z latiny do románských řečí si zachovalo ze svého biblického, symbolického a metaforického smyslu romantickou zářivou sílu a přijalo nadzemský odlesk, který by zajisté byl hoden zvláštního prozkoumání. Kolik rčení a přísloví s *pozzo*, *pozo*, *pozpuits* a podobně by bylo možno zaznamenati v italštině, provençalštině, frančině a tak dále! Z Puteu vloh a možností své mateřské řeči čerpají praví básníci to nejlepší, co je, jak se říká, napadne.

Proto se mi zdá méně pravděpodobné, že by se Tirso odvolával na nějaký určitý pramen, třeba na onen Svatého Patrika, který byl Španělům znovu připomenut spisem *Juana Pérez de Montalbán: Vida y Purgatorio de San Patricio* (1627) a Calderonovým *Purgatorio de San Patricio*. Tirsova »*Ninfa*« vznikla patrně o několik let dříve. Také krajina u vchodu do jeskyně Svatého Patrika je představována jako nordická, nehostin-

ná a strašná, jako ostrov uprostřed laguny, zatím co u Tirsa se studna smrti nachází v přívětivém a veselém okolí.

Nechť mluví prosté, nenapodobitelně krásné Tirsovy verše samy. Můj pokus o převedení do němčiny je myšlen jen jako prostředek z nouze.

(Ninfa échaze a dormir y dice entre sueños:)

Ay, gloria del amor, poco segura,
qué poco a un deschidado el bien le dura!
Si no me engano, pienso Que amanece,
y suena gente y musica: qué es esto?
cenidos vienen de diversas flores,
aunque no me parecen labradores.

(Salen los Labradores, tres Bailadores y van cayendo en el pozo como lo dice Ninfa, al son de folias o villano.)

Alrededor de un pozo, que está en medio
de aquellas hayas, que ya el día
distintas muestra ya todas las cocas,
se ponen a bailar! extrano caso!
cerca de un pozo, habiendo campo raso.
Uno de los más mozos que bailaban
cayó en el pozo, y los demás suspensos
se han quedado mirándole, y ahora
vuelven al baile y al primer estado,

olvidados de aquello que ha pasado.
Otro ha caído agora, y se suspende
el que ha quedado, cual la vez primera;
ya éste vuleve a bailar; no los entiendo,
en lo que paran contemplar pretendo.
El último ha caído, y yo presumo
que debe de ser burla, y que es el pozo
findigo al parecer; llegarme quiero
y ver si dentro están, como han caído
todos los que bailaban de esta suerte.

(Asómase por el pozo, y aparécese la Muerte y dice:)

Qué buscas en el pozo de la Muerte?

Nina, hraběnka z Valdefloru, bloudíc v lesnatém pohoří, usne uštvána a utrápena zklamáními a mukami svědomí a ze sna hovoří:

Na štěstí lásky, běda, ach, nelze spoléhat
a komu štěstí nepřeje, ten nebude se dlouho smát.
Zdá se mi, že jítro se blíží a svítá již.
Slyš, lidé přicházejí a začínají hrát,
na hlavách pestrých květů věnce
a přece jiné je to nežli selské tance.

(Vystupují sedláci, mezi nimi tři tanečníci, kteří se jeden po druhém, jak to snící pozoruje a popisuje, zřítí do studny, zatím co zaznívá venkovská bláznivá hudba.)

V dubovém lesíku je studna.
Vše vidím přesně, tak jasný
je už den a kolem studánky —
jak podivné! vždyť vůkol místa
dosti, se kolo v tanec chystá.
Teď právě z nejmladších hochů jeden
se zřítí v tanci do studny;
ostatní zarazí se, za ním se dívají
a hned se zase točí v kole,
jako by nikdo nebyl dole.
Teď spadne druhý a zastaví se
třetí muž jak po prvé . . .
Již křepčí dál. To pochopit
co znamená, chci a musím zřít.
Teď zmizel poslední. Zdá se mi,
že tropí jenom žert a ba i studna
je jen zdánlivá. Jdu k studni blíž,
chci přesvědčit se, zda uvnitř jsou
ti tanečníci bludní.

(Smrt se vynoří z jámy a praví:)

Co hledáš v mojí studni?

Z němč. Zdeněk Lukeš.

C. STEPHENSON

LEININGENŮV BOJ S MRAVENCÍ

»Půjdou-li ty bestie dosavadním směrem — a to je velmi pravděpodobné — budou nejpozději pozítří na Vaší farmě.«

Leiningen lhostejně kouřil doutník rozměrů středního kukuřičného klasu; několik vteřin mlčky pozoroval rozčileného vládního komisaře. Konečně vyndal doutník z úst a trochu se předklonil. Svým chundelatým šedivým vlasem, mohutným nosem, nedojetým a nedojímavým pohledem svých světlých očí se podobal starému orlu. »To je od vás hezké, že jste sem připlul nahoru, abyste mne varoval. Ale to přece nemyslíte vážně, abych utíkal před mravenci? Ani stádo čertů nedokázalo by vypudit mě z mé usedlosti.«

Brasílský komisař rozhodil dlouhýma pažema a zašermoval ve vzduchu roztaženými prsty. »Človče, Leiningene! Vy ty syny pekel neznáte! To nejsou zvířata, s kterými můžete bojovat — to je živelní pohroma! Deset kilometrů zděli, dva kilo-

metry zšíří — nic než mravenci! A jaké hrozné kusy! Dříve než třikrát plivnete sežerou vzrostlého buvola až na kost! Budete-li je očekávat zde, může se pozítří vaše běloskvoucí kostra procházet po vaší farmě, rovněž do běla ožrané.«

Leiningen se pohrdavě šklebil. »Já je znám dost dobře. Živelní pohroma! Nepatřím ani k děckům, které se bez odporu vzdávají každé živelní pohromě, ani k siláckým hlupákům, kteří chtějí chytat blesky holýma rukama. U mne není mozek žádným druhým slepým střevem, můj zlatý — já vím, k čemu jsem dostal mozek do vínku. Když jsem před třemi lety započal se stavbou této vzorné farmy, počítal jsem se všemi možnostmi a učinil jsem opatření proti všem nehodám — i proti vašim mravencům.«

Brasiliánec povstal. Stál tu, dlouhý a hubený, jako oživlý vykřičník. »Myji si ruce v nevinnosti! Ohrožujete svojí tvrdošíjností nejen sebe, ale i čtyři sta svých dělníků. Přeji vám mnoho zdaru — ale nevěřím, že by se mohl uskutečnit. Nemohu v to věřit. Vy je neznáte!«

Komisař se rozloučil s farmářem. Leiningen jej doprovodil dolů k řece, kde byl zakotven vládní člun. Plavidlo odrazilo od břehu; vykřičník stál u zábradlí, vzrušeně gestikuloval vším, co na něm bylo pohyblivé a Leiningenovi se zdálo, že slyší ještě z prostředka řeky zapřísahající a přeskakující hlas: »Vy je neznáte! Vy je neznáte!«

Ve skutečnosti znal farmář ohlášeného nepřítele velmi dobře. Dříve než započal se stavbou své

usedlosti, žil dosti dlouho v zemi, aby poznal hrozná zničující polní tažení žravého hmyzu. Učinil však svá obranná opatření a byl přesvědčen o tom, že zdolají blížící se nebezpečí. Důsledným prováděním svého hesla: lidský mozek je silnější než živly, jen si musí být vědom své síly, překonal až dosud všechny »boží rány osudu«, jako sucha, povodně a dobytčí mory, jimž se ostatní usedlíci vzdávali téměř bez odporu. Jestliže se hlupáci — kteří rozumu nemají — potáceli životem beze smyslu a bez cíle, aniž by věděli, proč vlastně žijí, bylo to jen potvrzením, nikoli zeslabením jeho životního hesla. Týmž potvrzením jeho hesla bylo, jestliže se tvrdohlavci, kteří neuměli rozumu používat, pokoušeli zrovna tak bezúčelně a bez cíle vyrovnat nedostatek nebo chybějící poznání cíle zvyšováním tempa, až si rozbili hlavu o zeď; rovněž tak nebylo vyvrácením jeho hesla, jestliže se ospalci — příliš pohodlní, aby používali svého rozumu — nechali hnát proudem bez mozku, až byli uchopeni nějakým silnějším vírem a staženi ke dnu. Leiningen si uměl vytyčit svoji životní dráhu; i zde, v této brasílské pustině, přemohla jeho hlava všechna nebezpečí a všechny překážky. Zmohonásobil možnosti výnosu své farmy patřičnými zařízeními, organisací a použitím všech chemických a technických pomůcek. Tak se také osvědčil jako postačující jeho přípravy, které učinil k přijetí »nepřemožitelných« mravenců.

Ještě téhož večera svolal Leiningen svoje lidi. Nechtěl čekat, až by se zpráva o hrozícím vpádu

dostala ke sluchu dělníků jinou cestou. Většina z nich byli domorodci z té krajiny; poplašené volání »mravenci táhnou« znamenalo zde okamžitý divoký útěk, závod o holý život. Důvěra Indiánů k Leiningenovi, k jeho slovu a k jeho rozumu byla tak velká, že vyslechli jeho suché vyličení s týmž klidem, s nímž jim to Leiningen oznámil; beze strachu a v napiatém očekávání, asi tak, jako kdyby jim někdo oznamoval nějakou novou zábavu, nějaký zvláštní druh závodu nebo lovu. Sugestivní síla, která vycházela z tohoto muže s orlím nosem a orlím pohledem, byla silnější než pudový strach; mravenci byli nebezpeční — zajisté — ale »pán« byl nebezpečnější. Jen ať přijdou!

Přišli druhého dne v poledne. Jejich příchod byl oznamován divokým nepokojem koní, kteří jistě věřili blížící se nebezpečí a dali se ztěžka udržet ve stájích i pod jezdcí; jejich příchod byl rovněž oznamován pestrrou směsicí prchajících zvířat: jaguaři a pumy pádili mezi štíhlými jeleny, těžkopádnými tapíry, aniž by si jich všimli, neboť tentokrát nehonili zvěř, nýbrž byli sami honěni; rozptýlená stáda dobytka, valící se se skloněnými hlavami a funícemi chřípími; těžce oddychující malé opičky, které ze všech zvířat měly nejsilnější výraz bezmezného smrtelného strachu. Za nimi běžela plazivá a skákající malá zvěř stepi a křovisek, velcí a malí hlodavci, hadi a ještěrky. Všechno se to valilo se svahu dolů k plantážím, rozdělilo se před překážkou vodního příkopu vpravo nebo vlevo a pádilo dále k řece; zde byla zvěř za-

stavěna znovu a prchala pak dále po proudu řeky.

Onen vodní příkop byl jedním z obranných opatření, která Leiningen již před drahnou dobou učinil proti mravencům. Kolem dokola usedlosti se vinul příkop zšíří čtyř metrů, který nebyl za sucha ničím překážkou pro lidi a zvěř. Příkop však začínal u řeky, která ohraňovala usedlost na severu a ústil pod plantážemi nedaleko obytných budov do širokého koryta řeky; voda z řeky se mohla odvádět stavidlem do příkopu. To bylo nyní provedeno a tak obepínal usedlost značně široký vodní pás, podobající se hradnímu příkopu, v podstatě ohromný pětiúhelník s úsekem řeky jako základnou. Nebyli-li mravenci s to, aby si postavili vory — a to podle Leiningenova mínění nebyli — mohli se stěží dostat na plantáže.

Sám příkop zdál se již tedy skýtati úplné bezpečí. Kromě toho farmář využil čas, který mu do příchodu mravenců zbýval k tomu, aby okamžik nebezpečí pokud možná nejvíce zmenšil. Západní úsek vodního příkopu probíhal kolem tamarindového lesa; větve některých lesních obrů přechnívaly až nad řeku. Tyto kmeny byly pokáceny, aby se tak zamezilo padání mravenců dovnitř »hradního příkopu«.

Ženy, děti a stáda dobytka byly přepraveny přes řeku; tam měly přečkati pod dozorem několika pastevců odchod lupičů; toto opatření bylo odůvodněno spíše starostí o ty, kteří na plantážích zůstali, než o ty, kteří byli dopraveni do bezpečí. »Kritické situace se stanou teprve tehdy skutečně

nebezpečnými, když jsou nablízku splašení voli nebo rozčilené ženy« — prohlásil Leiningen.

Nakonec byl pro všechny případy prohlédnut i »vnitřní hradní příkop«; byl to malý, pečlivě vybetonovaný příkop, táhnoucí se kol dokola panského domu a přilehlých sýpek, ležících na pahorku. Na dno tohoto příkopu ústily přítokové roury ze tří velkých petrolejových nádrží. Kdyby se tedy — přes Leiningenovo přesvědčení — dostali mravenci přes vodu a tím i na plantáže, skýtal by posádce a nahromaděným zásobám petrolejová hradba naprosto nepřemožitelnou ochranu — jak si farmář myslel.

Leiningen rozestavil své mužstvo v nepravidelných rozstupech podél vodní čáry; sám ležel ve své síťové houpačce, vyčkával vývin událostí a pokušoval. Když mu posel oznámil příchod mravenců od jihu, vystoupil na koně, jenž se zdál ztráceti pudový neklid a strach pod rukou svého pána, a jel bez zbytečného spěchu vstříc ohrožené krajině. Jižní příkop, jenž nahoře uzavíral pětiúhelník, byl dlouhý asi tři kilometry; z jeho středu se mohla přehlédnout krajina v celém svém rozsahu. Zde se odehrál první díl zápasu, který přijal Leiningenův mozek proti dvaceti čtverečním kilometrům mravenců, kteří ničili vše živoucí, nač přišli.

Byl to zvláštní a pamětihodný okamžik, když se vrcholky zelené planiny podél jižního příkopu pokryly černým lemováním. Pruhy byly širší a širší, jako kdyby na svahy klesala tuhá, temná hmota. Čím blíže hmota postupovala — a postupovala ne-

uvěřitelně rychle — tím jasněji se mohlo pozorovat, jak padají k zemi a mizí vysoká stébla bujně pastviny jako pod ranami neviditelného obrovského srpů.

Když Leiningenovi lidé, chráněni svým vodním příkopem spatřili z dálky tak dlouho očekávaného nepřítele, uvolňovali své nashromážděné napětí divokým pokřikem a nadávkami. Čím menší však byla vzdálenost mezi »syny pekel« a příkopem, tím byli dělníci mlčelivější; přesvědčení o moci jejich pána mizelo před pohledem na toto obrovské množství. I Leiningen, který přišel právě včas, aby výrazem svého neotřesitelného klidu a svou přesvědčivou silou zapůsobil proti všeobecné skleslosti, nemohl se v duchu ubránit nepříjemnému pocitu: tu proti němu přicházelo několik miliard žravého hmyzu a vodní příkop, který se mu najednou zdál nejvýš nedostatečným, měl a musil zabránit, aby on a jeho lidé nebyli ohryzáni až na kost — »dříve než by třikrát plivl.«. Nedůvěřoval poněkud mnoho svému mozku? Kdyby těm bestiím napadlo, aby se vrhly rovnou do vody a kdyby zaplnily svými těly příkop, zůstalo by jich ještě více než dost, aby zahladily jakoukoli stopu po jeho mozku. Farmář hodil bradou vzhůru: ještě ho nemají a nikdy ho též nedostanou. Pokud si byl vědom své síly, smrt a čert ho nepřemůže.

Pořádek, podle kterého se nepřátelské vojsko blížilo, byl věru obdivuhodný. Žádná sebe lépe vycvičená lidská armáda by nemohla přesněji po-

stupovat. Skoro současně v jedné jediné přímé čáře narazil přední oddíl na překážku vodního příkopu. Jakmile se mravenci navzájem zpravili pomocí rozeslaných posílů o šíři vodního příkopu — což se stalo velmi rychle — vojsko se rozdělilo; obě křídla pochodovala k postranním příkopovým úsekům. Tento obcházecký manevr trval více než hodinu; zřejmě měl za účel nalezení nějaké možnosti přechodu. Po celou tuto dobu se nepřítel choval na střední, jižnější frontě úplně klidně. Obložení mohli pohodlně pozorovat červenavě černé mravence s dlouhýma nohama, velké jako palec; jasně viděli chladně se lesknoucí oči, upřeně se na ně dívající, obrovská kusadla a ostré jazyky nespočetného množství — nebo se alespoň domnívali, že je vidí. Člověk si neumí představit, že by zvíře a dokonce hmyz byl schopen myšlenkového pochodu. Zde však měl evropský mozek Leiningenův i primitivně chápající Indiáni a mestici dojem, že v každém jednotlivém zrníčku oné hmyzí zátopy dlí velmi zřetelně viditelná (a pro posádku velmi nepříjemná) myšlenka: a přece dostaneme vaše maso — i přes váš vodní příkop.

Byly asi čtyři hodiny odpoledne, když nepřátelská křídla dospěla až na konec příkopu a tím i k řece. Nějakým způsobem tajuplného telegrafu se velmi rychle rozšířila po celé frontě zpráva o situaci. Leiningen, který již nejel podél vodní čáry pohodlným tempem, zjistil podle nově vyvstalého, stále se šířícího neklidu mravenců, že hlášení o situaci došlo k jižnímu úseku dříve, než on tutéž

vzdálenost urazil cvalem. Pohne nedostatek přechodových možností mravence k tomu, že nechají plantáže plantážemi a vrhnou se na nějakou lehčeji dosažitelnou kořist? Měl-li farmář nějakou takovou naději, byl rychle uvědoměn o její nicotnosti: když přijel po řevu několika stráží ke středu jižního příkopu, viděl, jak se rozlévá se svahu dolů záplava mravenců v šíři asi sto metrů, ohromný, černě se lesknoucí vodopád, který se mísil se špinavými vodami příkopu. Brzy se zmítalo tisíce tonoucích v líně tekoucí vodě — ale za nimi následovaly nové a nové zástupy, přidržovaly se těl svých tonoucích druhů a samy sloužily jiným za most. Celé chomáče byly strhovány proudem, plavaly do středu příkopu, rozpouštěly se pomalu na jednotlivé částice a konečně vyčerpány cizím živlem klesaly ke dnu. Přesto se blížil sto metrů široký pás mravenců s protilehlého břehu stále víc a více k obleženým. Mravenci nemusili nejdříve — jak se Leiningen domníval — zaplniti svými těly dno příkopu; stačilo, sloužili-li následujícím za most, plavouce a tónouce, aby jim tak umožnili přechod.

Několik pastevců čekalo nedaleko Leiningena na jeho rozkazy, Poslal jednoho z nich k hornímu stavidlu; řeka měla být více zahrazena a tím měla být i co možná nejvíce zvýšena síla tekoucí vody v příkopu. Druhý posel dostal za úkol obstarat lopaty a petrolejové pumky, třetí svolal k posile mužstvo sousedícího úseku, jenž nebyl bezprostředně ohrožen a zanechal tam jen několik pozorovatelů na stráž.

Mravenci připlouvali rychleji, než považoval Leiningen za možné. Tlačení dopředu silou postupujícího množství, blížili se stále víc a více k ohroženému břehu; výpad se udál tak rychle, že se nemohla plně uplatnit ani přitažlivá síla hlubiny, ani síla příliš líně tekoucího proudu. Na místo každého postupujícího a ke dnu klesajícího mravence se vrhaly tucty jiných. Když přiběhly první oddíly mužstva, zavaného na posilu, urazili již útočníci více než polovinu své vodní cesty. Jak si sám Leiningen musil přiznat, bylo štěstím, že se mravenci pokusili o přechod na poměrně krátké frontě — zajisté jen proto, aby vyzkoušeli účinnost tohoto manévru. Kdyby postupovali podél celého příkopu současně, byla by vypadala situace pro obležené zpropadeně ošklivě. Nebyla ani nyní nějak zvlášť růžová. Zdálo se však, že čím více se nebezpečí blížilo, tím méně farmář pocítoval blízkost strašné postavy smrti. Stíny hrozícího zničení bledly před zjištěním, že se boj mezi jeho mozky a »živelní pohromou« blíží ke svému vrcholu. Považoval se za hlavního činitele obrovského a neslýchaně napínavého sportovního utkání — a nebyl nikterak ochoten dát se porazit knock-out.

Sugestivní síla jeho rvavé bezstarostnosti způsobila, že jeho lidé zapomněli na pudový strach, který přirozeně pocítovali při pohledu na stále se blížící smrtelné nebezpečí. Lopaty byly přineseny a ihned rozdány; na Leiningenův pokyn počali pastevci odrýpávati okraje břehu a bombardovati nepřátelské loďstvo pískem a kusy hlíny. Jiní pastev-

ci přinesli petrolejové pumpy s rozstřikovači, které dosud sloužily k očišťování rostlin od škodlivého hmyzu. Pumpy s petrolejem počaly pracovat. Husté proudy zapáchajícího petroleje se rozlévaly nad nepřítelem, který bombardován již hlinou byl uveden ve zmatek.

Mravenci odpověděli na tato důkladná a úspěšná obranná opatření dalším stupňováním svých útoků. Celé hroudy hemžícího se hmyzu se valily a protějšího břehu dolů; Leiningen při tom zpozoroval, že se celková šíře útoku viditelně zvětšila. Poněvadž počet lidí i petrolejových pump byl omezen, spočívalo v tomto neustálém rozpínání fronty zvláštní nebezpečí. Jednotlivé, spolu související kusy černého koberce, jenž pokrýval vodní plochu, byly právě házenými kusy hlíny hnány k chráněnému břehu. Tu a tam se již šplhaly černé pásy po svahu nahoru. Byly sice hladinou a petrolejem zahrnuty zpět, kdekoliv je jen nějaký obránce spatřil. Ale řady lidí byly příliš prořídle v poměru k husté čáře, v níž protivník útočil. Ačkoliv pastevcí pracovali jako posedlí, stávala se situace čím dále povážlivější. Jeden z pastevců uhodil lopatou do nepřátelského klubka. Nevytáhl lopatu dosti rychle z vody — v příštím okamžiku byla již dřevěná násada pokryta nahoru spěchajícím hmyzem. S klením odhodil pastevec lopatu do vody. Příliš pozdě — již ho někteří mravenci měli. Neztráceli času: kde jen přišli na kůži a na maso, zakousli se tam pevně svými peklými čelistmi. Někteří z nich, vzrůstem větší než ostatní, měli na

zadečku žahadlo, jímž vbodávali do těla oběti pálicí a ochromující obsah jedovatých žláz. Napadený pastevec řval, bolestí bez sebe, a tančil kolem dokola jako šílený derviš. Leiningen poznal, že by mohl druhý podobný případ — a možná dokonce i ten první — uvést jeho mužstvo ve zmatek a znovu vzbudit téměř již zapomenutý strach ze smrti. Farmářův hlas přerušil řvaní pokousaného.

»Do petroleje, hlupáku!«, křičel. »Košili dolů! Namoč si pracky v petroleji!« Jeho slovo i tentokrát zapůsobilo. Derviš ustal ve svém tanci, strhl si košili s těla a ponořil paži až po rameno i se zakousnutými mravenci do nádržky s petrolejem. Přesto žravé kleště nepovolily; pastevec musil s pomocí svého druhu každého jednotlivého mravence rozmačknouti a setřítí.

Někteří obránci byli touto příhodou rozptýleni a na krátkou chvíli přestali příkop pozorovat. Klelní, mlácení a divoké poskakování prozrazovalo, že mravenci, na štěstí jen ojediněle, tuto krátkou přestávku využili. Obránci zdvojnásobili své úsilí; starý Indián, který na plantážích zastával lékař, dal zatím přepadeným užívat lekvar, jenž měl zrušit nebo zeslabit účinky mravenčího jedu.

Leiningen pozoroval situaci: nezaopatřený pozorovatel by mohl oprávněně zhodnotit jeho vyhlídky poměrem 1000 : 1 v jeho neprospěch — pokud by ovšem takový pozorovatel uměl posoudit schopnosti, vězíci v několika miliardách mravenců a v mozku jednoho muže. Leiningen nemyslel nadarmo na to, jak použití ke své pomoci živlu: voda

v příkopu počala stoupat. Silnější zahrazení řeky bylo již znatelné. Rychlost a síla tekoucí vody rostla; pohybovala stále rychleji černým, živoucím kobercem, roztrhávala jej na části a hnala je v příkopu po proudu dolů. Obránci přivítali radostným řevem tento úspěch v okamžiku nejvyššího nebezpečí; ještě rychleji přšely hroudy hlíny a lidé, obsluhující pumpy, pracovali jako o závod.

Mravenci na druhém břehu se přestali vrhat s náspu dolů, jako kdyby poznali, že je nemožné, aby takto dospěli k cíli; stáhli se zpátky k hořejšímu okraji příkopu. Všechno, co se až dosud dostalo do vody, obětovalo se nadarmo. Nespočetní utopení a tonoucí mravenci byli hnáni proudem a doprovázeni podél břehu běžícími Indiány, kteří dávali pozor, aby se plovoucí mravenci, spláchnutí k okraji příkopu, nedostali na svah. Tam, kde se příkop zahýbal k východu, srážely se pobité houfy v souvislou hmotu; mravenci, vyčerpaní a ztrnulí, nebyli již schopni vyšplhati se na břeh. Házenými hrudami hlíny byli hnáni za ohyb příkopu, jenž tu ústil do řeky, v níž beze stopy mizeli.

Zpráva o vítězství se rychle rozšířila po celém řetězu hlídek. Podél příkopu poskakoval plot vyskakajících a směřjících se Indiánů. Zdálo se, že domorodci zapomněli na svoji obvyklou zdrženlivost a mlčelivost; oslavovali rozpustile vítězství — jako kdyby se s druhého břehu nedívaly hrozivě a vyčkávavě ještě miliardy bezcitných, chladných a hladových očí.

Slunce zapadalo za vrcholek lesa; nastával soumrak. Mohlo se doufat a bylo to i pravděpodobné, že mravenci budou klidni až do rozbřesku druhého dne. Proud vody v příkopu zatím tak zesílil, že každý pokus o přechod musil ztroskotat. Přesto přese všechno nebyl Leiningen nikterak přesvědčen o tom, že by mu mravenci ušetřili další překvapení. Rozkázal svým lidem, aby přenocovali podél břehů pod širým nebem; dva z jeho automobilů měly jezdit až do rána podél příkopu a osvětlovat reflektory vodní hladinu. Když takto učinil nutná bezpečnostní opatření, farmář se značnou chutí povečeřel a odešel spat. Jeho spánek nebyl nikterak rušen vzpomínkou na dvacet čekajících čtverečních kilometrů žravých mravenců.

Nastalé ráno užřelo odpočatého a bojechtivého Leiningena, jak jezdil na koni podél příkopu. Farmář pozoroval nepohnuté a nezměněné vojsko oblehatelů, pozoroval široký vodní pás, který se rozprostíral mezi mravenci a plantážemi a skoro litoval, že se boj skončil takovýmto prostým způsobem. Za ranního světla se mu zdálo, že mravenci již nemají pražádných vyhlídek, aby mohli přejítí příkop; i kdyby se vrhli do vody současně ve třech frontách, musila by — soudě podle včerejších zkušeností — síla proudu znemožnit každý pokus o přechod. Pravděpodobně si budou bestie ještě nějakou dobu z dálky prohlížet lákavá a nedosažitelná sousta a pak odtáhnou s prázdnými čelistmi. Byla to opravdu zábavná chvíle — škoda, že se již skončila.

Leiningen se však měl brzy dovědět, že ještě zdaleka nebyla skončena. Projížděl podél jižního a východního příkopu a shledal, že je vše v pořádku. Oproti jiným úsekům upozoroval na západní části, táhnoucí se podél lesa, živou činnost nepřítelů. Kmeny a větve stromů na druhé straně příkopu a úponky lian byly pokryty hmyzem šplhajícím se pilně nahoru. Mravenci však nesežrali listy hned na místě. Prokousávali jen stonky; k zemi padal ustavičně hustý, zelený déšť listů. Leiningen si zprvu myslel, že se jedná o organisované rozdělení potravin. Taková věc jej nemohla překvapit. Znal inteligenci mravenců a věděl, že jsou mezi nimi druhy, jež si ostatní hmyz drží a používá jako dojnice, domácí psy, pradleny i jako otroky; znal jejich pozorovací nadání, jejich smysl pro pořádek a jejich nadání organizační. S počátku byl utvrzen ve své domněnce o zásobovacích opatřeních, když listy, spadlé na zem, byly vláčeny k oddílům, čekajícím před lesem. Ale brzy poznal úmysl a účel, jemuž měl sloužit zelený déšť listů.

Listy, z nichž každý jednotlivý list byl vláčen a strkán tucty horlivého hmyzu, se blížily přímou čarou ke břehům příkopu. Leiningen viděl, jak se k němu blíží v čelistech mravenců takřka celý tamarindový les; musil si sám přiznat, že situace vypadá mnohem nebezpečněji než včerejšího dne. Považoval to za nemožné, že by si mravenci mohli opatřovat vory — a nyní sem vlekli dostatečný počet vorů, aby po nich přepluli celý příkop.

List za listem padal se svahu dolů; proudění vody je odpoutávalo od břehu a strhovalo je s sebou. Každý list byl obsazen několika mravenci. Tentokrát se farmář nespolehl na rychlost svých poslů; odeválal a v cvalu dal rozkaz, aby se na jihozápadní úsek přinesly petrolejové pumpy; pak dal rozdělit podél lesního úseku lopaty, přesunul mužstvo východního úseku na západ a poslal i lidi jižního příkopu až na několik pozorovatelských stráží do ohrožené krajiny.

Když jel okolo místa, kde se včera udál nezdařený pokus o přechod, byl svědkem krátkého, ale hrůzně působivého příběhu. Přes pahorek vrávorala podivná bytost, spíše se plazící než běžící — černé, zvířeti podobné stvoření s nestvůrnou hlavou a čtyřma chvějícíma se, stále víc a více poklesávajícíma nohama. Když se zvíře u okraje příkopu naproti Leiningenovi zhroutilo, rozpoznal v něm farmář stepního jelena, který byl úplně pokryt mravenci; dostal se do blízkosti pásma mravenců a byl oslepen při prvním útoku, jenž podle zvyku mravenců směřuje na oči oběti. Po zběsilém útoku uprostřed žravých mravenců se štvaný jelen zhroutil. Mučené zvíře bilo kolem sebe ve zběslosti strašných bolestí. Pod pokrývkou nestvůrných mravenců nebylo vidět ani kousíček jeho těla. Oči, chřípí, otevřená tlama i vyplazený jazyk byl pokryt žravým nepřítelem. Leiningen ukončil výstřelem muka zvířete. Vytáhl hodinky. Ačkoliv nesměl ztráceti čas, nemohl si odříci, aby nezjistil rychlost mravenců při žraní — takřka z osobních

důvodů. Po šesti minutách byly vidět jen do běla se lesknoucí kosti. To bylo vše, co z jelena zbylo. Tak by to vypadalo, kdyby — Leiningen vyplivl slinu a pobídl koně ostruhami.

Sportovní nadšení, vyvolané včerejšího dne půvabem nezvyklé situace, již vyprchalo; na jeho místo nastoupilo divoké a chladné odhodlání. Musil nějak poslati do pekla tento zpropadený hmyz! Ovšem toto »nějak« bylo právě nejtěžší otázkou — prozatím to vypadalo docela tak, jako kdyby ty bestie chtěly vyhladit se světa spíše jeho a jeho lidi. Podceňoval nepřítele — nyní se musil postarat o to, jak by jej porazil.

Podle jeho mínění hrozilo nejdříve největší nebezpečí na tom místě, kde se západní příkop stáčil k jihu. Když tam přijel, opravdu shledal, že proudem zahnané listy i s posádkou vodu již téměř úplně překlenuly. Ještě se podařilo zarazit přistání petrolejovými pumpami a hroudami hlíny. Ale počet připlouvajících listů se stále zvětšoval; nemohlo to dlouho trvati, než by byla celá vodní cesta kilometr dlouhá pokryta zeleným mostem, a pak by mohl nepřítel tak, jak by chtěl přejíti na druhou stranu.

Leiningen odeválal k stavidlu. Zahrazování proudu bylo řízeno otáčecím kolem, jež mohlo být uváděno v činnost ze břehu. Farmář rozkázal pastevci, aby nechal vodu v příkopu klesnouti, za chvíli pak aby proud z řeky zavedl znovu do příkopu. Toto klesání a stoupání vodní hladiny a zeslabování a zesilování proudu se mělo stále opakovat.

Tato taktika měla zakrátko úspěch. Voda v příkopu klesla a s ní i příkrov z listí. Zelené loďstvo se přiblížilo ke dnu a s druhého břehu proudily oddíly mravenců se svahu dolů. Pak projela příkopem v původní výši náhlá vlna, zaplavila listy a mravence a strhla je s sebou.

Vlnový příval zmařil téměř již ukončený přechod; zároveň však spláchl malý počet útočníků na vnitřní břeh. Zdálo se, že útočníci dobře znali svůj úkol a neváhali, aby jej splnili. Zuřivé kletby Indiánů otřásaly vzduchem. Pastevci si svlékli košile a kalhoty, aby mohli ihned objeviti lezoucí mravence; kdekoli se nějaký objevil, rozmačkali jej. Prozatím byla taková obrana ještě možná — pokud bylo mravenců málo.

Voda klesala a zase stoupala, odplavujíc listy i mravence. Po třetí se blížila vodní hladina ke dnu — ale tentokrát čekali dech popadající a vyčerpání Indiáni marně na příchod ničivého přívalu. Leiningen věřil neštěstí; nějaká porucha asi znemožnila používání stavidla. Nezůstal dlouho na pochybách. Jeden z pastevců přiběhl: »Mravenci přešli!«

Zatím co obránci věnovali veškerou svoji pozornost a sílu obraně úseku u lesa, stala se zdánlivě neohrožovaná krajina nad lesem, kde nebylo mostu z listí, rozhodujícím dějištěm. Řada obránců zde byla prořidlá; všechno, co se zdálo postradatelné, spěchalo k jižnímu úseku. Muž u stavidla právě uzavřel přítok vody z řeky a tím klesla i voda v příkopu, když mravenci počali na široké

frontě s přechodem, který se jim minulého dne na jihu nezdařil. Do mělkého koryta příkopu se přelila s překvapením nezadržitelná vlna mravenců, převalila se přes dělicí překážku a dosáhla vnitřního břehu dříve, než bezradní Indiáni pochopili situaci. Na neštěstí se dal zmásti jejich pokřikem i pastevec u stavidla, neboť nevěděl, co se vlastně stalo; dříve než mohl opět zavést vodu z řeky do ochranného koryta příkopu, byl obklopen zuřivými mravenci. Běžel jako ostatní, běžel o svůj život.

Když se Leiningen dověděl o této zprávě, věděl, že plantáže jsou ztraceny. Nemařil čas tím, aby truchlil nad ztracenou situací. Bránil svou půdu, pokud měla taková obrana naději na úspěch; nyní bylo jakékoli váhání bezúčelné a zhoubné. Vypálil do vzduchu tři rány z revolveru — to bylo smluvené znamení pro jeho lidi, aby si ihned shromáždili za »vnitřním hradním příkopem«. Pak šel ke svému domu.

Dům byl vzdálen dva kilometry od místa, kde mravenci prorazili. Bylo tedy ještě dosti času, aby se před příchodem mravenců uvedla v činnost vnitřní obranná čára. Ze tří petrolejových cisteren u zadní části domu byla jedna již z poloviny vyprázdněna, neboť se z ní čerpal petrolej do pump. Zbytek jejího obsahu se nyní vyléval podzemními rourami do vybetonovaného příkopu okolo domu a stájí.

Poznenáhlu přibíhali uštvaní Leiningenovi lidé. Většina z nich se namáhala, aby si zachovala zdá-

ní rozvahy a lhostejnosti, ale jejich neklidné pohledy a zkroucené tváře tomu odporovaly. Farmář poznal, že důvěra v příznivé zakončení boje povážlivě kolísala. Leiningen svolal pastevce kolem sebe.

»Nu, chlapci«, začal, »jedno kolo jsme tedy prohráli. Ale my je přece porazíme — spolehněte se na to. Kdo tomu nevěří — dole u řeky jsou vozy — kdo chce, může si dát vyplatit svou mzdu a odjet. Ještě je čas!«

Nikdo se nepohnul.

Leiningen přijal se spokojeným smíchem toto němé hlasování o důvěře. »Všechno je v pořádku, chlapci. Bylo by také škoda, kdybyste neměli vidět divadlo až do konce. Soudím, že nejlepší jednání bude zítra. Pro dnešek bude asi představení u konce. Jakmile bestie odtáhnou, bude více práce a větší mzdy. A nyní jděte jíst; poctivě jste si to zasloužili.«

V průběhu boje uplynula větší část dne, aniž by lidé mohli čehokoli pojísti. Nyní, když byli mravenci prozatím z dohledu a petrolejová hradba skýtala silný pocit bezpečnosti, hladové žaludky se ozvaly. Všichni pospíchali, aby utišili hlad.

Mosty přes betonový příkop byly odstraněny. Ojedinelí mravenci přišli až k příkopu, přemítavě pozorovali petrolej a zase se vrátili. Zřejmě je prozatím málo zajímalo, co se skrývalo za páchnoucí překážkou — hohatství plantáží se jim zdálo důležitější. Brzy byly stromy, keře a záhony v kilometrové šíři pokryty mravenci, kteří se horlivě zaměstnávali tím, že svými čelistmi ničili výsle-

dek únavné a namáhavé práce.

Při nastalém soumraku pochodoval kordon mravenců okolo petrolejového příkopu, choval se však vyčkávavě. Leiningen rozestavil stráže a reflektory a pak odešel do svého pokoje, aby propočítal utrpěnou škodu. Zjistil, že škoda je sice značná, ale u srovnání s jeho bankovním kontem ještě snesitelná. Přemýšlel, jakými opatřeními by natolik zvýšil příští výnos farmy, aby v dohledné době ztrátu vyrovnal. Když dospěl k uspokojivému výsledku, lehl si do postele a spal až do rána — i tentokrát nerušen myšlenkou, zda z něj příští den zbude více než čistě ožraná kostra.

Nastal třetí den obležení. Když Leiningen při východu slunce vystoupil na terasu střechy, naskytl se mu úžasný pohled: kolem domu se prostíralo černé hemžení, hemžení odpočatých, nasycených, proto však nikterak méně žravých mravenců; kam až mohlo oko dohlédnout, nebylo vidět nic jiného, než tuto hemžící se zátoku. Jenom na severu tvořila řeka nepřekročitelnou hranici. Ale i vysoká kamenná hráz podél řeky, kterou dal Leiningen vystavět na ochranu proti povodním, byla pokryta nespočtelným množstvím mravenců, zrovna jako cesty, jako větve do hola ožraných stromů a keřů, jako země kol dokola. Což nebyla jejich žravost ještě utištěna zničením plantáží? Ovšem že nikoliv — ještě čekali na vydatnou a jistou kořist: čtyři sta lidí, četné koně, plné sýpky; mravenci nejevili úmysl, že opustí jeviště před strávením této kořisti.

Zprvu se zdálo, jako kdyby petrolej splnil svůj úkol. Oblehatelé větrili nebezpečí při přeplavení; nechtěli se zřejmě vrhnouti slepě do příkopu. Pak si vzpomněli na jiné a lepší možnosti přechodu; začali házet do petroleje kousky dřev, malé větvičky a suché listy. Všechna zeleň kolem, jež by k tomu účelu mohla sloužit, byla již dávno sežrána. Po nějaké chvíli bylo však vidět dlouhé procesy, jež vleklo od západu vory ze včerejšího dne — tamarindové listy.

V protikladu k vodě v příkopu byl petrolej nehybný a proto se podél břehu hromadily shazované větvičky, listy a odpadky. Trvalo to několik hodin, než se mravencům podařilo překlenouti značnou část petrolejové hladiny. Až dosud se spokojovali s házením plovoucích tělísek; nyní přešli k přímému útoku. Jejich oddíly proudily dolů po betonových stěnách; když dosáhli nosné plochy, kladli před sebe malé částice smetí, jež přitáhli s sebou a blížili se tak ustavičně k obleženým.

Po celou tuto dobu farmář se zájmem a nečinně přihlížel; i svým lidem poručil, aby mravence nerušili. Pastevci seděli tedy se založenýma rukama na okraji příkopu a čekali na pánovo znamení.

Konečně se zdálo, že je čas zasáhnouti: petrolej byl pokryt mravenci, první z nich již přistávali na vnitřní straně.

»Všichni od příkopu!«, zavelel Leiningen. Pastevci ustoupili, aniž by tušili, co má jejich pán za lubem. Leiningen se naklonil a nechal s rozmyslem spadnouti do hloubky kámen, který na místě

svého dopadu roztrhl nosný příkrov i s jeho živoucím nákladem ve dví; objevil se petrolej. Zápalka vzplála, klesla na olejnatý povrch — Leiningen uskočil zpátky: jedním rázem vzplanul ohnivý pás okolo obležených.

Tento účinný nápad uvedl Indiány v nadšení, neboť něco podobného neočekávali. Tleskali a řvali — diváci a zároveň herci tohoto vzrušujícího divadla. Jenom úcta k pánovi jim bránila v tom, aby jej nevyzdvihli na ramena a nenesli ho v triumfu.

Teprve po delší době, když petrolej shořel až na dno, zmizela stěna z kouře a ohně, kterou Leiningen postavil mezi oblehatele a obležené. Mravenci ustoupili v širokém okruhu ze zhoubné blízkosti příkopu. Nesčetné zuhelnatělé body podél vnějšího břehu dokazovaly, že plameny zasáhly kromě obětí v petrolejovém příkopu ještě značný počet nepřátel.

Ale stále ještě nebyla zlomena tvrdošíjnost hmyzu, naopak se zdála s každým úderem ještě zvyšovati. Beton vychladl, žár shořelého loďstva vyhasl, petrolej z druhé cisterny v příkopu stoupal, když tu mravenci přešli k druhému útoku.

Předešlá scéna se opakovala se všemi podrobnostmi; jenom překlenutí trvalo tentokrát kratší dobu, neboť petrolej byl již pokryt vrstvou popele. A znovu zahynulo tisíce a tisíce mravenců v plamenech.

A znovu se stáhli zpátky; a znovu stoupal petrolej v příkopu. Cožpak bestie konečně nezastaví toto nesmyslné sebeobětování? Bylo však oprav-

du nesmyslné? Nu ano — bylo by nesmyslné — kdyby měli obránci nevyčerpatelnou zásobu petroleje. Když Leiningen dospěl ve svých úvahách až sem, pocítil po prvé od příchodu mravenců, jak ho jeho sebedůvěra opouští. Trapný neklid se plazil jeho tělem. Povolil si límec: zpropadená vyhlídka, býti za živa sežrán! A nebylo nižádné možnosti jak si zachovat život, jakmile se jednou ty pekelné bestie dostanou přes příkop!

Po třetí shořel petrolej až na dno. Zdálo se, že mravenci vůbec nepomýšleli na to, aby se vzdali obléhání. Při tom učinil Leiningen trapný objev: přítok z třetí cisterny byl něčím ucpán, petrolej nemohl vytékat do příkopu. Roura byla asi ucpána tělem nějakého hada nebo krysy — příčina byla konečně lhostejná vůči skutečnosti, že se již mravenci nebudou moci zadržet — nenajde-li se přece způsob, jak naplnit příkop petrolejem.

Leiningen si vzpomněl na dvě staré stříkačky, které byly uschovány ve stodole. Pastevci byli sotva kdy v životě tak čilí jako tenkrát, když tahali stříkačky ze stodoly a kladli hadice. A skutečně se podařilo spláchnouti petrolejovými proudy do příkopu část mravenců, kteří již přešli překážku. Ještě jednou se naplnil příkop petrolejem; ještě jednou se podařilo zachrániti situaci — na okamžik.

Bylo jasné, že toto vše znamená jen oddalování smrti, nikoliv její odvrácení. Někteří z dělníků se počali modlit, jiní vystříleli, divoce klejíce, obsah svých revolverů na černou hmotu mravenců

— jako kdyby podobná zoufalá šílenství mohla změnit situaci. Dva dělníci ztratili úplně vládu nad svými nervy: Leiningen pojednou uviděl jednoho nahého Indiána, jenž se vrhl na severní straně do petrolejového příkopu. Za ním následoval druhý domorodec: Pádili s neuvěřitelnou rychlostí k řece. Ale ani tato rychlost je nemohla zachránit; dříve než doběhli k vorům, pokryli již mravenci úplně jejich těla. Aby se zbavili hrozných muk, skočili oba dva bez rozmyslu do řeky — kde je očekávali neméně zhoubní nepřátelé. Divoký smrtelný pokřik prozradil ohromeným divákům, že kaimani a ostrozubé ryby pirayas, neméně žravé jako mravenci a ještě mrštnější než oni, se zmocnili své kořisti. Přes tuto krvavou výstrahu počali Indiáni uvažovat o možnostech průlomu. Všechno se jim zdálo lepší — dokonce i vyhlídka, že budou musit bojovat s kaimany — než toto bezmocné očekávání smrti a naděje na to, že budou bez obrany za živa sežráni.

Leiningen si mořil mozek přemyslením. Byla tu nějaká možnost, jak zahnat tyto čertovy přízraky? Byla ještě jedna: zahraditi úplně řeku tak, aby voda zalila nejen příkop, nýbrž celou tu obrovskou dolinu, v níž se nacházely plantáže na okraji pahorkatiny. Vysoký násep na onom břehu řeky zabraňoval v rozlití se vody na opačnou stranu; kamenná ráz, táhnoucí se mezi plantážemi a řekou (a jen na začátku a na konci přerušená) chránila na vnitřní straně dolinu. Za půl hodiny a možná ještě dříve mohly býti plantáže zaplave-

ny i s nepřátelskou armádou. Poněvadž pak dům na pahorku nemohl být zátopou zasažen — jeho základy ležely výše než hořejší okraj hráze — bylo se stěží obávati připlavení mravenců. Co by se pokusilo zachránit se na pahorku, mohlo býti zahnáno petrolejem.

Možnost záchrany tu tedy byla — předpokládaje, že se někdo dostane až ke stavidlu. Vzdálenost téměř dvou kilometrů dělila dům od stavidla — dva kilometry plné mravenců. Oni dva pastevcí zaplatili svými životy pátý díl takové vzdálenosti. Odváží se po této příhodě některý Indián takové cesty? To bylo málo pravděpodobné; a i kdyby se tak stalo, bylo sotva možné, aby se některému z nich takový pokus podařil. Byla jen jedna jediná možnost: on sám se o to musí pokusit — nechce-li se dát s konečnou platností porazit. A to za žádnou cenu nechtěl! A konečně, co dával v sázku? Ne více než to, co již stokrát nasadil: svůj život. To, proč váhal, nebylo nic jiného než uhrančivá síla, vycházející z přítomnosti »synů pekeř« — a té se nechtěl v tomto kritickém okamžiku podvolit, teď méně, než kdy jindy. Tvrdil, že můžeme vybřednouti z každé polízanice, umíme-li jen správně používat svého mozku. Nuže, jen to nestačilo: bylo nutné býti v případě nouze též mužem — mužem natolik, aby dovedl uchopit nebezpečí za pačesy a proběhnout dva kilometry mezi lidožroutskými mravenci.

Mravenci začali opět stavět mosty. Leiningen vystoupil na židli. »Halo, chlapci, dávejte pozor!«

Jeho zvolání přilákalo Indiány; přicházeli ze všech čtyř stran příkopu. V zoufalství a lhostejnosti, s níž již očekávali smrt jako něco nevyhnutelného, zdálo se jim každé slovo »pána« jako předzvěst nové možnosti záchrany. Mlčky se shromáždili okolo farmáře.

»Dávejte pozor, chlapci!«, pokračoval Leinigen. »Vaše důvěra ke mně byla větší než váš strach před mravenci. Byl bych mizera, kdybych vás teď nechal na holičkách. Je ještě jedna možnost, jak se zachránit: řeka musí na plantáže. Snad by se některý z vás dostal až ke stavidlu — zpátky by se asi ztěžka vrátil. To nechci. Já jsem vám tu polívku uvařil — sám si ji také sním. Jakmile přejdu příkop, zapalte petrolej. To vystačí do té doby, než se přivalí řeka. A pak na mne čekejte — než se vrátím. Já se vrátím — spolehněte se na to — i kdybych se měl za tu chvíli trochu zhubnout.«

Šklebil se. Ta odtučňovací kůra bude asi trochu bolestivá. Rozhodně však ji mravencům pokud možná znesnadní. Vklouzl do vysokých kožených bot, natáhl si těžké rukavice, vycpal prostor mezi botami a kalhotami a mezi rukavicemi a rukama, mezi košilí a krkem hadry, namočenými v petroleji. Dobře přiléhající brýle proti moskytům chránily oči; věděl, že je zvykem mravenců, oloupiti nejdříve svoji oběť o zrak. Nakonec si nacpal bavlnu do nosu a do uší, napustil si šaty petrolejem a chystal se již k odchodu, když v tom přiběhl starý »medicinman«; měl mast, kterou připravoval

ze zvláštních druhů brouků a jejíž zápach byl mravencům nesnesitelný. Tento zápach chrání ony brouky před všemi útoky vražedných mravenců; Indián pomazal tímto výtažkem boty svého pána, jeho rukavice a obličej. Leiningen si vzpomněl na ochromující účinky mravenčího jedu: dal si podat misku onoho lekvaru, jež staroch sestavil a používal jako protijedu. Farmář nápoj vypil, aniž by zpozoroval jeho protivnou chut; byl v myšlenkách již u stavidla. Odešel k severozápadnímu rohu příkopu — obrovský skok: a přistál mezi mravenci.

Obležení neměli možnost pozorovat nynější Leiningenův závod se smrtí. Mravenci již znovu dosáhli svého břehu — a již vzplál petrolejový pás. Toho dne již po čtvrté se leskla zář ohně na obličejích obklíčených, potem pokrytých a na červenavě černých pancířích nemilosrdných oblehatelů. Červené a modré, tmavě ohraničené plamenné jazyky plápolaly k nebi; osvětlovaly smuteční slavnost čtyř set lidí? Nebo způsobovaly jejich osvobození a zánik hrozného vojska?

Leiningen běžel. Běžel dlouhými, pravidelnými skoky, prodchnut jedinou myšlenkou: musí prorazit! Vyhýbal se blízkosti stromů a keřů; až na krátký okamžik, kdy se jeho podrážky dotkly země, nedopřál mravencům příležitost, aby se naň mohli vrhnout. Bylo mu jasné, že ho přece zasáhnou, přes mast na botách a přes petrolej v šatech; ale zrovna tak jistě věděl, že musí dosáhnouti stavidla a že jej dosáhne. Zdánlivě vykonávala

mast zprvu svůj odpuzující účinek; teprve když už měl skoro polovinu cesty za sebou, ucítil mravence pod svými šaty, některé též na svém obličej. V běhu je přibouchával, téměř mechanicky; kousnutí si sotva uvědomoval. Pozoroval, že se viditelně blížil ke stavidlu — vzdálenost byla stále kratší a kratší — klesala na pět set — tři sta — dvě stě — sto metrů.

Pak doběhl ke stavidlu a uchopil stavěcí kolo, pokryté mravenci. Sotva je uchopil, převalila se zátopa zuřivých mravenců na jeho ruce, paže a ramena. Počal roztáčet kolo — dříve než je otočil jednou kolem osy — byli již někteří mravenci na jeho obličej. Leiningen otáčel jako zběsilý s pevně stisknutými rty — jakmile otevřel ústa, aby nabrál dechu, pokoušeli se hnusní mravenci vklouznout mu mezi rty a zakousnout se do sliznice; musil mít zuby pevně stisknuté, aby se mu nedostali na jazyk a na patro. Točil a točil; stavidlo klesalo k hladině řeky — a již se rozlévala voda do příkopu. Proud se valil skulinou kamenné hráze. Zaplavování plantáží započalo.

Leiningen pustil kolo. Nyní si teprve uvědomil, že je celičký pokryt mravenci. I přes petrolejem prosáklé šaty bylo jich na něm plno; více než dostatečný počet našel cestu k jeho tělu, jiní viseli na jeho obličej. Teprve nyní, když splnil svůj úkol, cítil hroznou bolest, kterou mu způsobovali mravenci svými kusadly, jimiž mu doslova pilo-ovali a vrtali maso. Asi vteřinu pomýšlel na to, aby se vrhnul do blízké vody a zbavil se tak této trýz-

ně. Aby byl sežrán od pirayas? Zase již v běhu smetl mravence s rukavic a s oděvu, setřel je s krvácejícího obličej a rozmačkal je pod oblekem. Jeden mravenec se mu zakousl do obličej blízko okraje ochranných brýlí; odtrhl jej; ale bolest po kousnutí zůstala a leptavá kyselina vnikla až do očních nervů. Před očima mu tančily v mléčnaté mlze ohnivé kruhy a chvíli běžel jako slepý; namáhal se, aby o něco nezakopl nebo neupadl. »Kouzelníkův« protijed mohl účinek mravenčího jedu jenom zeslabiti, nikoli úplně zrušit; srdce pracovalo namáhavě a nepravidelně a plíce byly sevřeny jako nějakou obrovskou pěstí. Hořící petrolejový pás, k němuž běžel, zdál se býti nekonečně daleko; dosáhne jej vůbec? Rychle se měnící obrazy se hnaly jeho hlavou — příběhy z jeho života. Druhý díl jeho mozku, ten jedem nedotčený, zároveň sledoval jako nezúčastněný divák mravenci pokrytý, udýchaný a vyčerpaný ranec, který se jmenoval Leiningen. Toto mihání se scén ze života připomínalo poslední okamžiky umírajících. Kámen na cestě, farmář zakopl a upadl. Chtěl se zdvihnouti a měl při tom dojem, že na něm leží obrovský balvan, který mu znemožňuje jakýkoli pohyb. Pak náhle spatřil, velice jasně a přehnaně zřetelně, těsně před svýma očima stepního jelena, mravenci pokrytého a kroucího se bolestmi. — Za šest minut — ohlodán až na kost!

On však takto nechtěl pojit — chtěl žít! Něco, co se mu zdálo jako mimo jeho tělo, jej hroznou silou pozdvihlo. Vstal. Počal běžet.

Ohnivým pásem proběhla postava a zhroutila se na druhé straně příkopu k zemi: Leiningen. V okamžiku pádu, když už dospěl k cíli, pozbyl vědomí — po prvé v životě. Vypadal strašně. Pastevci se naň vrhli, svlékli mu šaty s těla, strhali mravence, zakousnuté v jeho těle; jeho tělo byla jedna jediná, otevřená, krvácející rána. Na některých místech byly do masa vyžrány hluboké díry, jinde byly již obnažené kosti. Zanesli ho do domu.

Když záclona z ohně klesla k zemi, spatřili Indiáni tam, kde ještě před půl hodinou číhali nepřehledné davy mravenců, širokou vodní plochu. Řeka, odvedená z koryta, se rozlila po plantážích, strhujíc s sebou ohromné vojsko. Zatím co mravenci marně prchali k pahorku, na němž byl dům, zalila voda širokou dolinu. Ohnivý pás uzavřel mravencům cestu. Obklíčení vodou a ohněm byli vydáni zkáze, jejímž nástrojem tak často byli. U ústí příkopu, tam, kde byla kamenná hráz po druhé přerušena, vlévalo se takto vzniklé jezero do starého řečiště; touto cestou odešly též miliardy mravenců a navždy tam zmizely.

Pás z ohně uhasl, když voda dostoupila až k petrolejovému příkopu a uhasila plameny. Zátopa stále stoupala; poněvadž odtok vody byl brzděn urvanými keři a kusy dřev, blížila se pomalu vodní hladina k hornímu okraji vysoké kamenné hráze a spláchla s ní sporé části velké armády. Vlny stoupaly přes keře, pokryté mravenci a dotýkaly se paty pahorku, který sloužil obleženým jako záchranné útočiště. Chvíli se připlavení mravenci

ještě jednou pokoušeli, aby se dostali na suchou půdu — byli však zahnáni posádkou, která je postříkovala petrolejovými proudy.

Leiningenovo tělo leželo na posteli, pokryté od hlavy až k patě obvazy. Indiáni zastavili krvácení hojivými bylinami a přikryli rány léčivými mastmi. Zůstane na živu? »Nezemře, nebude-li chtít«, řekl stařec, který jej obvazoval. Farmář otevřel oči.

»V pořádku?«, ptal se.

»Jsou pryč«, řekl jeho ošetřovatel. »V pekle.« Přidržel k pánovým rtům misku, naplněnou silným uspávacím nápojem. Leiningen vysrkal její obsah.

»Jsem trochu pohmožděn, starý brachu, že ano?«, zamumlal. »Bude to trvat jistě několik týdnů. Nu — vždyť jsem vám říkal, že se vrátím zpátky — i když snad trochu pohublý.« Slabě se usmál a zavřel oči. Nápoj začal účinkovat. Usnul.

Z němčiny Václav Štěpanovský.

JOSEF WEINHEBER

Bezčasí

*Tím mrazem spálen jsem.
Dobrý les chládek dává.
Rád chci být uvězněn.
Mou není jejich zem
a jiný žal mne rozleptává.*

*Kos zpívat započal . . .
Před mnoha, mnoha lety.
Mým srdcem vítr vál.
Vše, co jsem v dětství ssál,
chci znovu zakoušeti.*

*Snad ještě pozdě není.
Opět mne matka tiskne.
Jak se čas rychle mění,
jen zde jsou zastavení —
A to jsou moje písně.*

*Kos k nebi vzhůru vzlét.
Má píseň větrem vane.
Vše je v ní, mračen let,
i tón, můj cit i vznět.
Jak se to shledáváme!*

*Já bloudil sem a tam,
pláč podemílá mne.
Slov svých už nepoznám,
jsem bez domova sám
u lidí z kamene.*

*Tam protrpěl jsem žal
dávného provinění.
Až Bůh se smíloval.
Kéž pro všechno by dal
mně lék svůj — zapomnění.*

Z němč. Jan Pilař.

Na rozbitou číši

*Krásná, něžná číše,
žensky oblá, sličná:
úzké hnědé opály,
kmitající zlaté pruhy,*

*kmitající zlaté pruhy —
Byl to její hnědý vlas:
jedinečný, ale v žoldu
života zaměnitelný?*

*Života zaměnitelný
klamný svět jsi nepustila blíže.
Vždyť ve výši táhla ta jasná
milující hvězda otčiny.*

*Milující hvězdy otčiny
mi tebe darovaly;
řídily tu strašlivou
dálku mé duše.*

*Mé duše řízené
dráhy spočinuly v tobě.
Ach, ty víš ještě, tolik
lásky se trápilo samo.*

*Tolik lásky se samo
soužilo v noci i ve dne.
Váhavé bylo v měsíčním svitu,
krásnější, její váhavé tělo.*

*Krásnější její tělo? Váhavé
nikoliv pro dokonalost!
Jak se toho zas odvážím,
vznáší se to nad časem,*

*vznáší se to nad časy,
jak jsem to viděl čisté;
ta ke všemu ochotná
neutrpí už žádné hany.*

*ŽÁDNÉ hany už utrpět
nemůžeš, svatá nádobo.
Však abys byla rozbita
je tobě potřebno a přiměřeno.*

Na milenk u

*Jak ostražitý byl
tvému vlasu můj vlas,
a k sobě jsme se nepřiblížili.
V oblacích stála
jako chladný požár
ona hvězda, jež mluví lásku.*

*Až opět přijdeš,
až opět přijdeš,
(ó jak po tobě toužím!)
chci býti tichý
a nelitovati toho,
že tvé srdce tak ve mně tluče.*

*A vždyť jsi tu
zase krásná a blízká,
a já si do tebe sním . . .
Tenhle zvuk houslí!
Ano, tys to byla už,
když jsem byl ještě mlád.*

*Jen prstu tichého
se dotkne prst potichu,
a nic víc se nestalo.
Hleď, můj vnitřní zrak
tě tuší milou a světlou —
ale teď už musíš zase jíti!*

Z němč. Otilie Pastorová.

Zvěstování

Vysoko v blankytu bílá holubice.

*Pod pelem květů
ústa k ústům.
Neboj se! Přijmi, věř!*

*Vysoko v blankytu bílá holubice,
hluboko dozrává štěstí v besídce,
hodinu k hodině.
Hleď, jablko, hleď, hrozen!*

*Stane-li se srdce lupem velké kořisti,
ochablé a raněné:
Neboj se! Porodíš, věř!*

Vysoko v blankytu bílá holubice . . .

Konvalinka

Krásná květinko!

*Já, ošklivý,
s obličejem knechta, mlčky
půjdu okolo tebe.*

*Ty mě, jak již to bývá,
voláš, ač mě nepozoruješ.
Pro mě je utrpení dobré.*

*Královská a cizí a chladná:
Snadno přebýváš ve světle!
Já mizím ve vřavě —*

*a vím, že když v ochabujícím větru
tvá vůně tiše o smrti hovoří,
jsme, ach, sourozenci . . .*

Josef Wagner: Studie

Vojmír Vokolek: Dva lotři.